

Katılımı Etkileyen Faktörler ve Katılım Yolları^(*)

Factors Affecting Participation and Methods of Participation

Dr. Öğr. Üyesi Veysel GÖRÜCÜ^(**)

Öz:

Demokrasi, başlangıçtan günümüze gelişim gösteren siyasal sistemlerden birisidir. Günümüzde siyasal ve yönetsel alanlarda halkın karar alma süreçlerine dâhil edilmesi öncelikli hale gelmiştir. Halkın kendi kendisini yönetmesine daha çok olanak veren ve halka daha yakın kurumlar olması, katılımcı demokrasiyi ön plana çıkarmaktadır. Katılımcı demokrasi anlayışı ve Türkiye'deki uygulamaları bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Katılımcı demokrasi uygulamaları bağlamında halkın kendisini yönetmesi olgusu, ülkenin daha demokratik bir zeminde olmasında ve halkın da kendisini yönetime yakın hissetmesinde anahtar rol oynamaktadır.

Ulusal düzlemde demokrasi alanında yaşanan sıkıntılar yerel demokrasi ve katılıma da yansımıştır. Ancak yasaların getirmiş olduğu olumlu katkıların yanı sıra, katılım konusunda halkın yönetime nasıl ve ne kadar katılacağı konusu da önemli sorunlardan biridir. Halkın yöneticileri seçebilmesi demokrasi açısından değerli olmakla birlikte kesinlikle tek başına yeterli değildir. Dolayısıyla halkın farklı yollarla kendisinin yönetime katılması ve fikirlerini yansıtmayı ülkenin demokrasisinin gelişmesi ve sisteme yabancılaşmaması adına önemli bir parametre teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Katılımcı demokrasi, Yönetime katılım, Siyasal Katılım.

Abstract:

Democracy is one of the systems that developed from the beginning till now. Today inclusion of the public into the decision making process of political and administrative areas became a priority. Institutions allowing the public self governance for itself more and closer to the people comes forward by participatory democracy. Participatory democracy concept and Turkish practice forms the fundamentals of this dissertation. Participatory democracy practices is the self governance of the public itself. By that way the country rely on more democratic grounds playing a key role for the public to feel closer to the government.

In the national level problems beeing faced in the democracy area reflected to the local democracy and local participation. But next to the positive contributions brought by the laws the phenomenon of how and how much the public will participate into the governance is one of the important problems.

^(*) Makale Hakem denetiminden geçmiştir.

Makalenin Editörlüğe Gönderildiği Tarih: 23.08.2021, Makalenin Kabul Tarihi: 07.09.2021.

Makale "Türkiye'de Katılımcı Demokrasi" isimli doktora tezinden türetilmiştir.

^(**) Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Öğretim Üyesi,

E-posta: veysel.gorucu@hku.edu.tr,

Orcid No: <https://orcid.org/0000-00023578-7646>.

For the public to elect the governors is precious however this is not certainly enough alone. As a matter of the fact that participation of the public in to the governance process by different ways and reflection of its ideas is an important parameter for the improvement of the democracy and not to alienate to the system of the country.

Keywords:

Participatory Democracy, Governance Participation, Political Participation.

GİRİŞ

Demokrasi, çağımız modern toplumlarının benimsediği temel yönetim şeklidir. Günümüzde demokrasiyi anayasal bir norm olarak benimsemeyen bir devlet ve toplum bulmak oldukça güçtür. Demokrasinin kendine özgü değerler silsilesi, onu bir yönetim ve yaşama biçimi olarak küreselleştirmiştir. Küresel bir değer olmaktan öte, demokratik rejim evrensel bir değer olmuştur. Bu gelişmelerin doğal bir sonucu olarak, bugün dünyada temsile dayalı demokrasiden bir ileri aşamaya, doğrudan demokrasiye geçme çabaları görülmektedir. Gösterilen çabalar, bir bakıma yönetme ve karar alma işlevinin gerçek egemen olan halk tarafından yerine getirilmesi için bütün olanakların kullanılması şeklinde karşımıza çıkmaktadır.¹ Egemenlik halkta olduğuna göre; temsili demokrasiyle dolaylı olarak kullanılan halk iradesinin sağlıklı bir şekilde araçları aradan çıkarmak suretiyle doğrudan kullanılmasına veya karar alma, uygulama ve denetim süreçlerine halkın dahil edilmesine yönelik yaklaşımlar gün geçtikçe etkisini artırmaktadır.

Temsili demokrasilerin sorunlu olduğu, etkinliğini kaybettiği düşüncesi yaygınlık kazanmakta ve doğrudan demokrasi araçlarının devreye sokularak bu eksikliklerin giderilmesi ya da temsili demokrasinin boşluklarının doldurulması gereği üzerinde durulmaktadır. Bunun sağlanabilmesi için de daha fazla demokrasi gereksinimini karşılayacak olan katılım süreçlerine ilgi büyümektedir. Katılım-demokrasi ilişkisinin güçlendirilmesiyle, katılımın halkın siyasete ve yönetime olan ilgisizliğini gidereceği, küçük toplumsal grupların toplumdan soyutlanmasının önleneyeceği, demokratik sürece katacağı ve yabancılaşmayı önleyeceği gibi birçok yarar umulmaktadır.² Toplamda temsili demokrasi uygulamalarındaki tikanıklıkları gidermek ve meşruiyet krizini aşarak işlevsel bir devlet yönetimi hedeflenmektedir.

Yeni yönetim anlayışı olarak ifade edilen yönetişim kavramı, devlet merkezli yönetim yerine toplum merkezli bir yapıyı esas almaktadır. Yönetişim,

¹ Çukurçayır, Akif: Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi, Çizgi Kitapevi, Konya, 2012, s. 1.

² Çukurçayır, Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi, s. 1-2.

kamu kurumları, özel sektör ve sivil toplumun işbirliğinde yönetime katılmak anlamında, ideolojik temelleri aynı ancak katılımın mekansal boyutlarına göre yerel, ulusal ve küresel alanda gerçekleşen bir yapıyı anlatır.³ Yeni dünya düzeni, sorumlulukların devletin yurttaşla olabildiği kadar paylaşılması ve devletle toplum arasında çeşitli dayanışma yollarının kullanılmasını öngörmektedir.

Elektronik teknolojisindeki gelişmeler ise bütün sektörleri sarsıcı nitelikler taşımaktadır. İnternetle birlikte gelen yeniliklerin, geleneksel kitle iletişim araçlarının yanında, katılımcı yönetim düşüncesini gerçekleştirmede önemli bir işlevi yerine getireceği geniş bir biçimde tartışılmaktadır. Örneğin, internetle daha fazla siyasal katılmanın sağlanabilmesinin yolları aranmakta, çeşitli ülkelerde yönetimler bazı hizmetleri internet aracılığıyla yerine getirme çabası içerisine girmiş görünmektedirler. Toplumsal değişimin gücü, devlet etkinliklerinin yeniden düşünülmesi ve yerine getirilmesi yöntemlerini değiştirmeye zorlamaktadır. İnternet ve sağladığı iletişim imkanları gerek ulusal gerekse küresel çapta siyaset ve yönetim süreçlerinden halkın haberdar olmasına neden olmaktadır. Halkın siyasi ve yönetsel alanda olanlarla ilgili olarak sürekli bilgi yüklemesine tabi tutulduğu ortamda ortaya çıkan olumlu ve olumsuz süreçlerin yönetilmesi bir zaruret olarak yönetimlerin karşısına çıkmıştır.

Siyasal katılma konusunun özel olarak yerel yönetimler düzeyinde ele alınmasını zorunlu kılan diğer bir neden de, kentsel siyasete olan ilginin gündene yoğunlaşarak artmasıdır. Bu durum, hem gelişmiş ülkeler hem de gelişmekte olan ülkeler için geçerli olan bir olgudur. Yerel siyasetin ülke siyasetini önemli ölçüde etkilediği gerçeğinin görülmesi, çevrecilik hareketlerinin artması; demokratikleşme arttıkça kentsel toplumsal hareketlerin hem sayısının hem de etkinliğinin artması, kentsel siyasetin güncelliğini korumaktadır.⁴ Siyasi partiler kentte başarılı siyaset üretebildikleri takdirde ülke iktidarına gelebilmektedirler.

Hermann Hill'e göre Demokrasinin dayandığı özgürlük, eşitlik, dayanışma ve kendini gerçekleştirme gibi değerler, ancak demokrasinin temellerinin sağlam olduğu toplumlarda güçlenebilir ve demokrasiyi yaşanılır kılar. Demokrasinin yaşanılır kılınması da, kentsel siyasetin demokratik temelini iyi oturmasına bağlıdır. Kent yaşanılır değilse, ülke de yaşanılır değildir. Yönetim halkla bütünleşemiyorsa; halk yönetsel eylem ve işlemlerin yaşam kalitesini

---

³ Toprak, Zerrin: Yönetim Stratejilerindeki Gelişmeler, Yerel Gündem 21 Yayını, İzmir, 2000, s. 37-53.

⁴ Keleş, Ruşen: Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem Yayınevi, İstanbul, 1998, s. 103-105.

artırmaya yönelik olduğu yönünde bir inanç taşımıyorsa, yönetimin meşruiyeti oldukça tartışmalı demektir. İşte bu noktada katılımcı yönetim yöntemleri, yurttaşların yönetime yabancılaşmasını önleyici önemli beklentileri karşılayacak nitelikler kazanır; yönetimi, yurttaşların kendinden saydığı bir sisteme dönüştürür ve demokratik yöntemler kullanarak, çatışmaların yerine, toplumsal kalkınmayı ve gelişmeyi koyar. Eğer saydam bir yönetim anlayışı yerleşmemişse, katılımcı düşüncenin uygulama şansı da yoktur. Öncelikle, yöneticilerin ve yurttaşların böyle bir etkileşim sürecinin yararlarına gerçekten inanmaları gerekir. Katılımcı düşüncenin bir yaşam biçimine dönüşmesi, yurttaşların bütün katılım olanaklarıyla, yönetsel süreçlerin içine çekilmesine; katılımın ön koşulu olan yönetsel etkinlikler hakkındaki bilgilenme sürecinin sağlıklı bir biçimde gerçekleşmesine ve bütün sosyal sınıflardan, mesleklerden, yaşlardan, cinsiyetlerden katılımcıların katılıma özendirilmeleriyle sağlanabilir.⁵

I. SİYASAL KATILMA DÜZEYİ VE BİÇİMLERİ

Siyasal katılma birçok biçimde ve düzeyde gerçekleşebilir. Sonuçta siyasal katılma bir süreçtir ve belirli aşamalarla gerçekleşir. Bu süreçte, katılımcıların nitelikleri ve katılım biçimleri temel değişkenlerdir.

A. Siyasal Katılma Düzeyi

Siyasal katılma merak, ilgi, bilgi ve eylem aşamaları biçiminde gözlemlenebilir. Her aşama için değişik bir siyasal katılma nitelendirmesi yapmak olasıdır. Ancak, siyasal katılma bir süreç olduğundan, bütün bu etmenler bir bütünlük sergilemektedirler. Çünkü siyasal katılma aynı zamanda belli bir yoğunlukta merak, ilgi, bilgi ve eylem gerektirmektedir. Günlük yaşamda, herkes siyasal konulara aynı ilgi ve önemi göstermez. Bu da, zorunlu bir ayırım yapmayı gerektirir. Bu ayırımda belirleyici nokta, yurttaşın seçimlere katılıp katılmaması, belli bir siyasal programla ilgili oy verip vermemesidir.⁶

Eylemin kolaylığı ya da zorluğu, katılma eyleminin sınıflandırılmasında, önemli bir ölçüt olarak karşımıza çıkmaktadır. Milbrath, en kolay katılma eylemlerine izleyici davranışları, zor eylemlere geçiş eylemleri ve daha zor olanlarına da gladyatör eylemleri demektedir:⁷

⁵ Çukurçayır, *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*, s. 4-5.

⁶ Baykal, Deniz: *Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi*, AÜSBF. Yayını, No: 302, Ankara, 1970, s. 31-32.

⁷ Milbrath, s. 18-21.

Eylemler içerisinde, bir partiye üye olmak, bir siyasal organ için aday olmak ve siyasal eylemlerde etkin bir rol almak girmektedir. Siyasal yaşamla ilgili aktif davranışlar sergileyen yurttaşlar, bu sınıflandırmaya dahil olmaktadır.⁸

Bir siyasal partinin rozetini taşımak ya da oy kullanmak gibi eylemler ise, izleyici eylemlerdir. Bu üç tür eylem biçimi, siyasal olayları izleme, onlara karşı tutum gösterme ve etkin katılım biçiminde görünür. İzleme eylemleri, neredeyse yalnızca siyasal alanla ilgili bilgilenmelerden oluşur. Siyasal olayları izlemekle yetinmeyip, tavır alanlar ise, belli bir siyasal eylemde bulunmaktansa yönlendirme, yandaş toplama ve kamuoyu oluşturma gibi bir yolu benimserler. Gerçek anlamda katılma olarak tanımlanabilecek etkinlik, siyasal alanla ilgili organların oluşumu, eylemleri ve etkileri üzerinde belirleyici olmayı amaçlar. Ancak, siyasal katılma eyleminde bulunan bir kimse bu üç kategori içerisinde de yer alabilir.⁹

Siyasal katılma düzeylerini değişik bir kategoride de göstermek olasıdır:¹⁰

- Hiç katılmayanlar;
- Yalnızca oy kullananlar;
- Sınırlı katılımcılar;
- Grup olarak katılanlar;
- Siyasal partilerde görev alanlar şeklinde sınıflandırılabilir.

B. Siyasal Katılma Biçimleri

Siyasal iktidarı etkilemeye yönelik davranışları ya da siyasal katılım faaliyetlerini belirli bir sayıyla sınırlamak mümkün değildir. Eğer siyasal katılım, bireylerin siyasal otoritelerin kararları etkilemek için giriştikleri eylemleri ifade ediyorsa ki öyledir, birey bu eylemleri dilekçe vermek, talepte bulunmak, mektup yazmak suretiyle tek başına yapabileceği gibi; oy vermek, siyasal parti içinde faaliyette bulunmak, baskı grubu üyesi olarak eylemde bulunmak suretiyle de, başkalarının eylemleriyle uyum içine girerek de yapabilir. Görüldüğü gibi, alan çok geniştir ve eylemler çeşitlilik arz etmektedir. Siyasal katılım olayını anlamak için bu çeşitlilik içerisinde bir düzenlilik oluşturmak zorunludur.¹¹

---

⁸ Çukurçayır, *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*, s. 69.

⁹ Baykal, s. 32-33.

¹⁰ Sidney, Verba / Nie, Norman H.: *Participation in America: Political Democracy and Social Equality*, Harper & Row, New York, 1972, s. 82-95.

¹¹ Kalaycıoğlu, *Çağdaş Siyasal Bilim*, s. 202.

Siyasal eylem biçimleri, olağan siyasi katılma, protesto davranışı ve basıncı eylem olarak üçe ayrılmaktadır. Bu da, temelde olağan ve olağanüstü olmak üzere iki eylem biçimini içerir: Olağan siyasi katılma, seçim süreciyle, siyasi rejim tarafından konulmuş kural ve normlara uygun eylemleri içerir ve yasal sınırlar içerisinde gelişir. Olağandışı siyasi katılma ise, kurulu düzenin yasal normlarının dışında ve karşısında gelişir. Bireyin siyasi amaçlarına erişmek için fiziksel güç kullanması ve bu amaçla çeşitli eylemler gerçekleştirmesi söz konusudur.¹²

Kullanılan yöntemler itibariyle siyasi katılım, olağan katılım ve olağandışı katılım olarak ikiye ayrılarak incelenebilir. Olağan katılım, siyasi rejim tarafından konulmuş kural ve normlara uygun eylemlerden oluşurken; olağandışı katılım, bireyin siyasi amaçlarına erişmek ve şiddet kullanmasıyla ve bu amaçla siyasi rejimin kural ve normlarına karşı çıkmak suretiyle giriştiği eylemlerden oluşmaktadır.¹³

1. Siyasi Katılımı Etkileyen Faktörler

a. Cinsiyet Faktörü

Siyasi katılım konusundaki çalışmalar, erkeklerin kadınlara oranla siyasi yaşama daha yoğun bir biçimde katıldıklarını göstermektedir.¹⁴ Örneğin ülkemizde yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, siyasete çok yoğun olarak katılanlar, arasında erkeklerin oranı kadınlara göre oldukça fazladır.¹⁵ Soruna hukuki açıdan bakınca, erkeklere göre geç de olsa, kadınların siyasi haklara kavuştukları görülür. Nitekim Çitçi'nin de belirttiği gibi, bugün dünya kadınlarının %99,4'ü bu haklardan yararlanmaktadır.¹⁶ Fakat buna rağmen, kadınlar hem seçilmişler arasında küçük bir yer işgal etmektedirler, hem de kitlesel siyasi katılımı daha sınırlı kalmaktadır.¹⁷ Gerçekten ülkemizde kadına seçme ve seçilme hakkının tanındığı 1934 yılından 1991 yılına kadar parlamentoya

¹² Kalaycıoğlu, Çağdaş Siyasi Bilim, s. 204.

¹³ Kalaycıoğlu, Çağdaş Siyasi Bilim, s. 205.

¹⁴ Çam, s. 154; Eroğul, Devlet Yönetimine Katılma Hakkı, s. 103; Baykal, s. 63; Çitçi, Oya: "Kadınlar ve Siyasi Katılma", TDV Bülteni, Sayı: 12, Nisan 1992, s. 21; Dinçkol, Bihterin: "Siyasi Yaşamda Türk Kadını", Argumentum, Yıl: 3, Sayı: 3-4, s. 606, s. 606-609, <http://dosya.marmara.edu.tr/huk/Argumentum/ARGUMENTUM-1993-OCAK-ARALIK.pdf>, (Erişim Tarihi: 26.02.2017). Kışlalı, Ahmet Taner: "Siyasi Tutumlarda Kuşak ve Cinsiyet Etkenleri", AÜSBFD, Cilt: XXXI, Sayı: 1-4, Ankara, Mart-Aralık 1976, s. 125, s. 117-130, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/438/4886.pdf>, (Erişim Tarihi: 26.02.2017).

¹⁵ Kalaycıoğlu, Çağdaş Siyasi Bilim, s. 115.

¹⁶ Çitçi, Kadınlar ve Siyasi Katılma, s. 21.

¹⁷ Çitçi, Kadınlar ve Siyasi Katılma, s. 21.

giren kadın sayısı 83'te kalmıştır. Bu sayı oransal olarak %4 civarında bir orana karşılık gelmektedir.¹⁸ Tekeli, sayının azlığını da dikkate alarak, kadınların siyasal yaşamdaki simgesel işlevine dikkat çekmektedir. Tekeli'ye göre, simgesellik Türkiye'de uzun bir süreden beri kadınların siyasal arenada yer alış biçimlerinin ana eksenini oluşturmaktadır.¹⁹

Cinsiyet ve siyasal katılma arasındaki ilişkiyi belirten üç hipotez ileri sürülebilir: İlk olarak, cinsiyet rollerinin siyasal katılmayı toplumsal statü ve sosyo-ekonomik statü üzerindeki etkisi dolayısıyla belirlediği; diğer bir söyleyişle, kadınların erkeklere oranla daha düşük bir sosyo-ekonomik statüde bulunmaları dolayısıyla siyasal yaşama da daha az katıldıkları varsayımıdır. İkinci olarak, kadınların düşük sosyo-ekonomik statüleri dolayısıyla, erkeklere oranla daha az sahip olabildikleri kitle iletişim araçlarından yararlanma, siyasal ilgi, siyasal bilgi, siyasal etkinlik ve örgütsel üyelik dolayısıyla siyasal yaşama daha az katılma olanağına sahip olduklarıdır. Üçüncü olarak, kadının, özellikle toplumun ondan "aile" ve "ev"e yönelik bir rol beklentisi içerisinde olması halinde, siyasal katılma gibi aile-dışı ve kadın için toplumun yadsıdığı davranışları gerektirebilecek eylemlerle dolu bir yaşam biçimine sahip olması, erkeklere oranla daha zor olacağı için siyasal yaşamda yoğun zaman ve enerji harcamayı gerektirecek fazla bir etkinliği olamayacaktır. Böylece oy vermek gibi fazla zaman ve enerji harcamayı gerektirmeyecek ve aile üyeleri ile birlikte yerine getirilebilecek siyasal katılma türleri, kadınlar tarafından daha sık başvurulan katılma türleridir. Hükümet ve bürokrasiyle ilgili ilişkilerde ise, kadınlar daha çekingen bir davranış gösterirler.²⁰

Kışlalı, kadınların siyasete duydukları ilginin daha az olmasını çocuk doğurma işlevinin kadında oluşuna da bağlamakta ve ayrıca siyasal konularla ilgili yapılan anketlerde, "bilmiyorum" ya da "bir fikrim yok" gibi yanıtların daha çok kadınlardan geldiğini vurgulamaktadır. Kadınlar, siyasal yaşama ve etkilerine daha az ilgi göstermektedirler. Özellikle, ekonomik bağımsızlığı olmayan kadınlar ve ev işleri yapanlar, siyasal konulara daha az ilgi göstermekte ve toplumsal alanda daha zayıf kalmaktadırlar.²¹

---

¹⁸ Dinçkol, "Siyasal Yaşamda Türk Kadını", s. 605. Ayrıca Bkz. Tuncer, Erol: 1995 Milletvekili Genel Seçimi, Sayısal ve Siyasal Değerlendirme, TESAV Yayını, Ankara, 1996, s. 21.

¹⁹ Tekeli, Şirin: "Kadınların Siyasetten Dışlanışlıklarının 55 Yıllık Tarihi, Kadınlar ve Siyasal Yaşam", Eşit Hak-Eşit Katılım, Haz: Necla Arat, İstanbul, 1996, s. 117-118, s. 115-123.

²⁰ Kalaycıoğlu, Çağdaş Siyasal Bilim, s. 19-20.

²¹ Kışlalı, Ahmet Taner: Siyaset Bilimi, İmge Kitabevi, Ankara, 1994, s. 157-164.

Siyasal katılma ve cinsiyet konusunda değinilmesi gereken diğer bir nokta da şudur: Bugün uygarlığın almış olduğu aşamaya rağmen, “kadın hala siyasal yaşama katılmak istenmemektedir” gibi bir anlayış vardır. Çünkü “siyaset erkek işidir” gibi bir anlayış toplumsal genlere yerleşmiştir. Kadın, kamusal alanda çalışabilir, ancak karar alma mekanizmalarına giremez ve siyaset yapamaz. Bu düşünceler, özellikle de kadınlar tarafından genel kabul görmüş düşüncelerdir. Bu genel kabulün, kadınların siyasete katılım düzeyinin düşük olmasında da rolü vardır.²²

Günümüzde hem insan haklarına, hem de onun bir parçasını oluşturan kadın haklarına ilişkin düzenlemeler gerek uluslararası belgelerde, gerekse dünya ülkelerinin çoğunun anayasalarında yer almış, kadınların eşit siyasal haklara sahip oldukları hükme bağlanmıştır. Fakat buna rağmen, başta da belirttiğimiz gibi, kadınların sınırlı siyasal katılımı genel bir özellik olarak varlığını sürdürmüştür. Acaba bu duruma yol açan nedenler nelerdir? Doktrinde egemen görüş bu durumu, geleneksel kültürlerin etkisiyle, kadınların başta eğitim olmak üzere, gelir ve statü vb. olanaklardan yoksun bulunmalarına bağlamaktadır.²³

Ancak araştırmalar, kentte yaşayıp, her türlü eğitim olanağından yararlanan, buna bağlı olarak sosyo-ekonomik düzeyleri yüksek olan kadınların da siyasal yaşama fazla katılmadıklarını göstermektedir.²⁴ Günümüzde bu kabul-lerin de değiştiği bir gerçektir. Daha çok geleneksel toplumlara özgü olması gereken, kadını siyasal alanın dışında tutma anlayışı, çağdaşlaşmayla birlikte değişmektedir. Kadınların eğitim düzeyinin yükselmesi ve çalışan kadın sayısının artması, kadının toplumsal rollerinin değişmesine neden olmaktadır. Kadınlar artık, siyasal yaşamla daha çok ilgilenmekte ve haklarını savunabilmektedirler. Ancak bütün bu gelişmelere rağmen siyasal katılım konusundaki çalışmalar, erkeklerin kadınlara oranla siyasal yaşama daha yoğun biçimde katıldıklarını göstermektedir.²⁵

b. Yaş Faktörü

Çeşitli değerler, inançlar, tutumlar, yönelimler ve beklentilerle donanması ve siyasal sistem içinde etkinlik gösterebilmesi için, bireyin belirli bir yaş sı-

²² Baykal, s. 49-66.

²³ Bkz. Çitçi, Kadınlar ve Siyasal Katılma, s. 21; Dinçkol, s. 606; Eroğul, Cem: Devlet Yönetimine Katılma Hakkı, İmge Kitapevi, Ankara, 1999, s. 103.

²⁴ Dinçkol, s. 606; Baykal, s. 64.

²⁵ Çam, s. 154; Eroğul, Devlet Yönetimine Katılma Hakkı, s. 103, Baykal, s. 63.

nırını da aşması gerekmektedir. Cinsiyet rolleri gibi bireyin denetimi dışında belirlenen bir diğer siyasal kaynak da yaştır. Bulunulan yaşın hangi tarihsel dilime denk geldiği de önemlidir. Toplumsal siyasallaşma dönemlerinin oldukça yoğun yaşandığı dönemler, bireylerin yaşlarıyla siyasal katılma arasındaki etkileşimin özünü değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Örneğin, 1968'ler kuşağı ile 1990'lar kuşağı oldukça farklı yönelimlere sahiptirler ve siyasal yaşamı farklı düzeyde etkilemekte ve ondan yine farklı düzeyde etkilenmektedirler. Çünkü biyolojik ve fizyolojik özelliklerin dışında önemli bir benzerlik yoktur. Yaşın önemi, yaş gruplarının farklı toplumsallaşma etkileri altında, farklı ulusal ve uluslararası olayların yaşandığı dünyalarda farklı davranışlara yönelebilmelerinde yatmaktadır.²⁶

Genel olarak siyasal katılımın yaşla orantılı olarak arttığı, orta yaşta kilerin gençlere oranla siyasal yaşama daha fazla katıldıkları ve fakat bu artışın 65 yaşından sonra durduğu kabul edilmektedir.²⁷ Kuşkusuz konunun bireysel enerji ile ve dolayısıyla değişikliklere uyum sağlayabilme yeteneği ile ilişkisi yanında, yaşlılar açısından yıllar boyu süren bir çabanın ürünlerini yitirme korkusu ile bağlantısı kurulabilir.²⁸

Yaşla ilgili diğer bir konu, gençlerin yaşlılara oranla daha bilinçli bir taraf ve daha bilinçli bir seçmen oluşlarıdır. Kışlalı'nın yapmış olduğu bir araştırmanın sonuçlarına göre, gençler alışkanlıklara göre veya parti programına göre oy kullanmaktadırlar.²⁹ Öte yandan yaşlılara göre aile yükümlülüğü ve kariyer oluşturan düzenli bir mesleki faaliyet içinde olmamalarının gençleri gösteri yürüyüşü ve seçim kampanyası gibi, bol zaman ve enerji gerektiren siyasal eylemlere daha kolay yönelttiği de tespit edilen hususlar arasındadır.³⁰

c. Kentleşme Faktörü

İnsanın içinde yaşadığı toplum tipinin onun siyasal davranışının açıklanması açısından önem taşıdığına şüphe yoktur. Kırsal ya da kentsel hayatın insanların siyasal davranışlarına etki ettiği genel olarak kabul edilmektedir. Ülkeden ülkeye değişse bile köy-kent ayrımının hem orada yaşayanların kişisel nitelikleri bakımından, hem de onları çevreleyen şartlar bakımından siyasal

---

²⁶ Kalaycıoğlu, *Çağdaş Siyasal Bilim*, s. 20-21.

²⁷ Çam, s. 154; Nie / Verba / Converse, s. 51; Yücekök, Ahmet N.: *Siyasetin Toplumsal Tabanı*, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1987, s. 30.

²⁸ Kışlalı, "Siyasal Tutumlarda Kuşak ve Cinsiyet Etkenleri", s. 117.

²⁹ Kışlalı, "Siyasal Tutumlarda Kuşak ve Cinsiyet Etkenleri", s. 123.

³⁰ Kalaycıoğlu, *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma*, s. 21.

davranışlara yansıdığını söyleyebiliriz. Köyde yaşayanların eğitim ve gelir seviyeleri şehirde yaşayanlara göre düşük olduğundan, kişisel nitelikleri bakımından kendilerinden yüksek bir katılım seviyesi beklenemez. Ayrıca köy hayatının sosyolojik özellikleri de genelde siyasal katılımı olumlu yöne etkileyecek nitelikte bulunmamaktadır. Çünkü kitle iletişim araçlarından yararlanma ve kitle örgütlerine üye olabilmek bakımından da köylüler daha dezavantajlı bir durumdadırlar.

Kentleşme, uygarlığın gelişiminde en önemli süreçlerden biridir. Kentleşme, nüfus birikimi süreci olarak tanımlansa da, nüfus birikim sürecinden çok daha fazlasını anlatan ekonomik, sosyal ve siyasal dönüşümleri de içeren bir süreçtir. Bu bağlamda kentleşme, “sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan nüfus birikimi süreci” dir.³¹

Kentleşme, Türkiye gibi ülkelerde neden-sonuç ilişkisi içerisinde gerçekleşen bir değişim sürecidir. Kırsal kaynakların sosyo-ekonomik ve psikolojik açıdan yeterli olmaması, bu değişim sürecinin hızını artırmaktadır. Bu nedenle, bu süreç yöneticiler için değişimin yönetimi sorununu ortaya çıkarmaktadır. Geleneksel bürokratik anlayışın genel özelliğinden dolayı statükoyu benimsemesi, değişim yönetimini güçleştirmektedir. İşte bu aşamada, katılımcı yönetimin devreye sokulması, eski ve yeni kentlilerin kente ve kentsel kurumlara yabancılaşmasını önleyici bir etki yapacak ve hem kentsel gelişme hem de demokratik sistemin güçlenmesi bakımından önemli kazançlar sağlayacaktır.³²

Kentleşme, siyasal katılımı önemli ölçüde etkileyen değişkenlerden biridir. Çünkü örgütlü demokrasi, kentsel yaşamın bir ürünüdür. Antik Yunan’da yurttaşın ortaya çıkışı ve demokrasi, kentlerle birlikte görülen bir gelişmedir. Kentleşme ve siyasal katılım arasındaki ilişkiyi açıklamada, merkez-kenar ve kent-kır ayrımları önemlidir. Kentte yoğunlaşma, yüksektir. Toplumsal etkileşimin farklılaşması, yoğun iletişim ve grup dinamikleri kente özgü niteliklerdir ve bu nitelikler kentlilerin siyasal yaşama daha fazla katılımını sağlarlar. Buna karşılık ‘Topluluğun zayıflaması’ yaklaşımına göre, kentte bireyin siyasal yaşama katılımı daha düşük düzeydedir. Kırsal alanda, bireyin nasıl davranacağı daha kesin çizgilerle belirlenmiştir. Kentsel yaşamın ortaya çıkardığı karma-

³¹ Keleş, Ruşen: Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi, Ankara, 1997, s. 19.

³² Göymen, Korel: Türkiye’de Kent Yönetimi, Boyut Kitapları, İstanbul, 1997, s. 147-148.

şık ve bireyi ikinci plana iten ilişkiler, toplumsal ve siyasal uzmanlaşma, karar alma sürecinde bireyin marjinal etkinliğini azaltırlar ve siyasal katılmayı zorlaştırırlar. Kentsel yaşam, kente göç eden kitlelere eğitim olanakları, yeni bir iletişim sistemine katılma, yeni meslek deneyimleri edinme ve gelişen örgütsel etkinlikte bulunma olanakları sağlar. Bu durum, siyasal katılmayı özendirici sonuçlar ortaya çıkarır. Görüldüğü üzere, kentsel yaşam, bir yandan olağan siyasal katılmayı hem engelleyici hem de özendirici etkilerde bulunurken, diğer bir yandan da olağandışı siyasal katılmayı besleyen koşulları ortaya çıkarabilmektedir.³³

Öte yandan büyük kentlerde görülen katılım, daha bağımsız ve daha bilinçliyen, kırsal kesimdeki katılma çoğunlukla çevresel değişkenlere bağımlıdır. Kışlalı, bu saptamayı açıklarken, eğitimin önemine değinmekte ve toplumsal ilişkilerin ve genel olarak toplumsal ortamın etkisinin gözden irak tutulmaması gerektiği üzerinde durmaktadır. Küçük yerleşim birimlerinde bir yandan ailenin, diğer yandan da toplumsal önderlerin kararları, bireye özgür davranabilme alanı bırakmamaktadır.³⁴

Eğitim, meslek ve sosyo-kültürel yapı bakımından kırsal alanlardan beklenmesi gereken, daha düşük düzeyde siyasal yaşama katılmadır. Örneğin, bu durum en azından seçimler için böyledir. Ancak, yapılan araştırmalarda, bazı kırsal alanlarda seçimlere katılım daha fazla olmaktadır. Bu sonucun şaşırtıcı olmaması gerekir. Çünkü köylerdeki toplumsal baskı ve kontrolün, heterojen bir yapı gösteren kentlere göre daha yoğun olması, seçimlere yönelimi ve katılımı pozitif yönde etkilemektedir.³⁵

Kent kültürü, siyasal kültürün oluşumunda ve gelişiminde oldukça baskın bir işleve sahiptir. Kent kültürü, belli bir coğrafyada yaşayan toplulukların ekonomik, sosyal, siyasal ve ideolojik bütün kazanımlarının toplamıdır. Kente özgü, bireysel niteliklerin ön plana çıktığı bir kültür, demokratik gelişmeye katkıda bulunan bir kültürdür. Bu katkıların oluşması, bireyselleşmenin yanında, toplulukların örgütlenmesine ve kentsel yaşama katkıda bulunmasına da bağlıdır.³⁶

---

³³ Kalaycıoğlu, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, s. 23-26.

³⁴ Kışlalı, Siyaset Bilimi, s. 61-65.

³⁵ Baykal, s. 75-78.

³⁶ Devlet Planlama Teşkilatı, Yerleşme ve Şehirleşme, 7. Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1995, s. 55, <http://www.siyasaliletisim.org/pdf/raporlar/TurkiyedeKentlesmeSorunlariveCozumleri.pdf>, (Erişim Tarihi: 03.03.2017).

d. Eğitim Faktörü

Siyasal katılmada eğitim değişkeni, en güçlü sosyal değişkendir. Eğitim, bireylerin siyasal yaşama katılmasını kolaylaştırır ve katılmanın ön koşullarını hazırlar. Eğitim düzeyi, bireyin siyasal tercihlerini daha bilinçli olarak yapmasında önemli bir rol oynar ve diğer çevresel değişkenlerin belirleme gücünü azaltır; siyasal içeriklerin kavranmasını, yorumlanmasını ve iletilmesini sağlar.³⁷

Kentsel toplum, daha eğitilmiş bir toplum demektir. Eğitim, siyasal katılmayı artırıcı güçlü bir değişkendir ve eğitim düzeyi arttıkça siyasal yaşama katılmanın daha yoğunlaşacağı beklenir. Bireyin kentsel ortamda elde ettiği beceri ve kaynakların artmasına koşut olarak siyasal katılma, karmaşık ve zor türleri içeren bir nitelik de kazanır.³⁸

Eğitim, kişilerin siyasal olaylarla ilgili bilgi edinmelerini, o bilgileri yorumlamalarını, kendi toplumsal durumları ve sorunlarıyla bağlantı kurmalarını kolaylaştırdığı ölçüde siyasal katılma eğilimlerini artırır. Eğitimin siyasal katılmaya ilişkin işlevleri oldukça fazladır.³⁹

Birinci olarak, eğitim düzeyi arttıkça, birey için katılma bir yurttaşlık görevine dönüşür. İkinci olarak eğitim, bireye çevresini değiştirme becerisi kazandırır; üçüncü olarak, bireye gelir ve sosyal statü sağlar; dördüncü olarak, bireyin soyut ve genel kavramlarla düşünmesini kolaylaştırır; beşinci olarak, eğitilmiş bireylerin çevreleriyle ve dış dünyayla ilgili bilgileri, onlara kozmopolit yaşam alanlarıyla daha kolay iletişim kurma olanağı sağlar ve son olarak, eğitilmiş birey bir grup içerisinde davranma alışkanlığı kazanır. Yalnız bir sınıfın ya da grubun üyeleriyle değil, birçok grubun üyeleriyle iletişime geçebilir.⁴⁰

Katılım süreçlerinin hangi düzeylerinde olursa olsun, katılımcıların oluşmasına katılacakları kararlarla ilgili konularda en üst düzeyde bilgiye sahip olmaları, bir zorunluluktur. Tartışma konularıyla ilgili sorunları hızlı bir biçimde kavrama ve çözmeye katkıda bulunacak eğitim düzeyinde olunmalıdır. Yüksek düzeyli eğitim, istenen anlamda katılım demek değildir. Ancak, eğitim düzeyi katılımı kolaylaştırıcı etkide bulunur.⁴¹

³⁷ Baykal, s. 61.

³⁸ Kalaycıoğlu, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, s. 26-30.

³⁹ Kalaycıoğlu, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, s. 26-28.

⁴⁰ Çukurçayır, Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi, s. 94.

⁴¹ Çukurçayır, Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi, s. 94.

e. Meslek Faktörü

Meslek, bireyin sosyal statüsünü gösteren bir ölçüttür. Bireyin yaşadığı çevre ve almış olduğu eğitim gibi değişkenler, bireyin elde edeceği mesleği belirleyen faktörlerdir. Bireyin toplumsal statüsü yükseldikçe, kamusal politikalara ilgi düzeyi de artar. İlişki kurma açısından, daha zor katılma türleri olarak görülen hükümet ve bürokrasiyle ilişkiler, yüksek statülü meslek sahiplerince daha çok kullanılır. Bu gruptakiler, oy verme, siyasal ve toplumsal sorunları çevrelerindekiyle tartışma gibi etkinlikleri, diğerlerine oranla daha kolay ve sık gerçekleştirirler. Sonuçta, birey kariyer yaptıkça örgüt üyeliği ve etkinliği artmakta, siyasal bilgisi ve ilgisi de, siyasal etkinliklerle birlikte fazlalaşmaktadır.⁴²

Kalaycıoğlu, eğitim ve meslek değişkenlerinin bileşimini tanımlayan “sosyo-ekonomik statü” kavramıyla da katılım ilişkisinin daha kolay açıklanacağını belirtmektedir. Bu belirlemeye göre, bireyin sosyo-ekonomik statüsü yükseldikçe, siyasal katılma isteği de artmakta ve daha çok katılmaktadır. İyi bir sosyoekonomik statüye sahip olanlar, bu statülerini korumak için siyasal alanla ilgili konularla daha çok ilgilenmekte, siyasal olayları etkilemeye ve yönlendirmeye çalışmaktadırlar.⁴³ Siyasal kararlardan etkilenen meslekler, doğal olarak katılımla daha çok ilgilidirler.⁴⁴

f. Kitle İletişim Araçlarını İzleme Faktörü

Kitle iletişim araçlarını izlemenin kişiyi, çevresinde gelişen siyasal olaylar hakkında bilgi sahibi kıldığı ve siyasal olayları değerlendirmede vatandaşlara yardımcı olduğu söylenebilir. Toplumsal hayatta çok rahat bir biçimde gözlemlenebileceği gibi, kişi bu bilgiyi kullanarak, başkalarıyla tartışma ve onları ikna etme çabası içerisine girer ve böylece bir ölçüde siyasal yaşama katılmış olur. Bu kitle iletişim araçlarının kişiler üzerinde oluşturduğu dolaylı bir etkinin sonucudur. Öte yandan kitle iletişim araçları bazen kişiler üzerinde doğrudan siyasal davranışa itici bir rol de oynayabilirler. Örneğin, seçim döneminde seçimlere dikkat çekmeleri ve vatandaşları oy vermeye çağırmaları bu bağlamda ele alınabilir. Yapılan araştırmalar da göstermektedir ki, kişinin kitle iletişim araçlarını izleme ve etkisinde kalma yoğunluğu ile siyasal yaşama katılımı arasında doğrudan bir ilişki vardır.⁴⁵

⁴² Kalaycıoğlu, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, s. 30-32.

⁴³ Kalaycıoğlu, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, s. 32.

⁴⁴ Çukurçayır, Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi, s. 95.

⁴⁵ Kalaycıoğlu, Siyasal Katılmanın Koşullarına Genel Bir bakış, s. 171.

Etkileşim talebi yeni iletişim olanaklarıyla birlikte daha da yükselmektedir. Çünkü giderek artan yabancılaşma, böyle bir zorunluluğun doğmasına yol açıyor. Yeni gelişmeler yeni beklentileri ortaya çıkarmaktadır ve bu değişmelerle birlikte yaşamak zorunludur. Değişik katılım yollarıyla (internet, kent meclisleri), yönetim ve yurttaş arasındaki iletişim sorunları bir ölçüde aşılabılır ve profesyonel politikanın elvermediği, bireylerin etkin katılım sorunu böylece aşılmış olabilir. Bu bağlamda katılım, “bireyle siyasal toplum örgütleri arasında bir etkileşim”⁴⁶ biçimi olarak işlev görür.

Kitle iletişim araçlarını izleyebilen birey, çevresindeki olaylar hakkında bilgilenir ve bu bilgilenmeyle bireyin yaşam çevresini algılaması daha bir kolaylaşır. Kitle iletişim araçlarını daha çok izleyenlerin siyasal yaşama daha yoğun katıldığı, ilgilendiği ve siyasal yaşam hakkında tartıştığı gözlenmiştir. Kitle iletişim araçlarının sağladığı olanaklar, başka ulusların siyasal sistemleri ve siyasal edimimleri hakkında bireyin bilgilenmesini sağlamakta ve onu siyasal mekanizma ile daha ilgili olmaya zorlamaktadır. Kitle iletişim araçlarının, katılma üzerinde dolaysız etkisi olan propaganda işlevi ile siyasal ilgi, siyasal bilgi ve örgütsel etkinliği özendirilen dolaylı etkileri de vardır.⁴⁷

Özkök, “kitle iletişim araçlarının ekolojisi” kavramından söz etmektedir. Gazete alımı ve kitle iletişim araçlarını kullanma böyle bir ekoloji oluşturmaktadır. Çeşitli ülkelerde yapılan çalışmalarda televizyon alıcısına sahip olan ve olmayan seçmenlerin davranışlarının farklı olduğu, televizyon seyredenlerin siyasetle daha çok ilgili oldukları ve politize oldukları gözlenmiştir.⁴⁸

Kitle iletişim araçları, sosyalleştirme işlevi de görmektedirler. Kitle iletişim araçları, karmaşık bir toplumda, insanların çevrelerini bütünüyle algılamalarını kolaylaştırmaktadır.⁴⁹ Siyasal sosyalizasyon sürecinde de artık kitle iletişim araçları, bir yandan kişiyi bilgilendirmekte, öte yandan da siyasal alanla iletişim kurabilme yollarını göstermekte ve aynı zamanda bu araçlar, siyasal kontrol ve eleştiriyeye de katkı sağlamaktadırlar.⁵⁰

Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla, yüz yüze propagandanın etkisinin azaldığı düşünülebilir. Ancak, özellikle Türkiye’de bu etki hem tarımsal

⁴⁶ Keleş, “Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar (1975-1992)”, s. 20.

⁴⁷ Kalaycıoğlu, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, s. 33-34.

⁴⁸ Özkök, Ertuğrul: Kitlelerin Çözülüşü, Tan Yayınları, Ankara, 1985, s. 314.

⁴⁹ Gökçe, Orhan: İletişim Bilimine Giriş: İnsanlararası İlişkilerin Sosyolojik Bir Analizi, Turhan Kitabevi, Ankara, 1993, s. 89.

⁵⁰ Gökçe, s. 88-93.

kesimde hem de kentsel kesimde sürmektedir. Siyasal haberlerin artışı, bağlı olunan siyasal düşüncüyü daha da güçlendirmekte ve siyasal tercihlerin değişmesine çok da güçlü bir etki yapmamaktadır.⁵¹

g. Örgüt Üyeliği Faktörü

Gelişmiş toplumlar ve onları izlemek durumundaki gelişmekte olan toplumlar, örgütlenmelerin arttığı toplumlardır. Bu durum, sanayileşme ile birlikte devlet yapısının karmaşık bir hale gelmesinin sonucudur. Esasen örgütlü bir topluluğun üyesi olmanın daha yoğun siyasal tavırların oluşmasını desteklediği⁵² bunun da ötesinde, örgüt üyeliğinin siyasal katılımın diğer koşulları ya da değişkenleri işe karışmadan bile katılımı tek başına büyük ölçüde artırdığı ifade edilmektedir.⁵³

Toplumun bütün kesimleri, işbirliği yaparak amaçlarına ulaşabileceklerini bilmekte ve gittikçe artan bir oranda örgütlenmektedirler. Özellikle sivil toplum kuruluşları ya da hükümet dışı organizasyonların yaygınlaşmaları, örgütsel oluşumları hızlandırmakta; belli bir çıkar ya da ilgi çerçevesinde bir araya gelen kişiler herhangi bir örgüt çatısı altında, kamusal yaşamda etkin olmaya çalışmaktadırlar. Bu örgütler bireyin kendini gerçekleştirmesine olanak tanımakta ve siyasal düzlemle daha yakın ilişkiler kurmasını kolaylaştırmaktadırlar.⁵⁴

Kalaycıoğlu'na göre, bir örgüte üye olmanın üç boyutlu etkileri vardır: Birinci olarak, herhangi bir örgüte üye olmak, bireyin ilgi alanını belirler. Bir anlamda örgüt üyeliği, bireyin bir yaşam felsefesini kabul etmesi anlamını taşır, ikinci olarak, birey grubun diğer üyeleriyle özdeşleşmeye çalışır. Üçüncü olarak, örgüt üyesi birey, örgütün normlarına uymadığı takdirde dışlanacağı korkusunu taşır. Bu yönüyle, "örgüt zorunlu bir eğitim ortamıdır" denebilir.⁵⁵

h. Gelir Faktörü

Eğitim, yaş, cinsiyet ve meslek gibi sosyal yapı değişkenlerinin yanında, gelir de siyasal katılmayla ilgili önemli inceleme konularından birisidir. Ekonomik bakımdan güçlü olanların, eğitim düzeyi olarak yeterli olmasa bile, siyasal bakımdan etkin oldukları bilinmektedir. Türkiye'de oy verme oranı bakımından gelir ve katılma ilişkisine bakıldığında, köylerdeki oy verme oranının genel

---

⁵¹ Okutan, Atakan: Türkiye'de Kentleşme ve Siyasal Yapı, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s. 45.

⁵² Lancelot, Alain: Siyasal Tavırlar, Çev: Hüseyin Rauf, Gelişim Yayınevi, İstanbul, 1976, s. 18.

⁵³ Kalaycıoğlu, Çağdaş Siyasal Bilim, s. 247.

⁵⁴ Kalaycıoğlu, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, s. 34-35.

⁵⁵ Kalaycıoğlu, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, s. 35.

olarak kentlerdekine oranla yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Gelir bakımından kendine yeterli olmayan yerleşmeler olan köylerdeki bu durum, gelir- katılım ilişkisinin çok da belirleyici olmadığını göstermektedir.⁵⁶ Köylerde seçime katılma en alt düzeyde ve “edilgen” bir katımdır. Gelir düzeyi yükseldikçe, daha üst düzeydeki katılma türlerine doğru bir kayma olmaktadır. Bütün toplumlarda eşitsizlik piramitleri vardır ve bu yapının sonucu, “en fazla kaynağa sahip olanlar, en fazla katılanlardır.”⁵⁷

Bu belirlemeler, siyaseti gelir düzeyi yüksek olan yurttaşların yönlendirdiğini ortaya koymaktadır. Ancak, siyasetin tabana yayılması ve siyasallaşma sürecinin sağlıklı bir biçimde işlemesi, oluşan bu sağlıklı yapıyı ortadan kaldıracak ve daha geniş kesimlerin siyaset ve yönetim üzerinde etkili olmasını sağlayacaktır.⁵⁸

i. Siyasal Kültür Faktörü

Duverger genel olarak kültürü şu şekilde tanımlıyor: “Kültür, belli bir toplumu niteleyen tekniklerin, kurumların, davranışların, yaşama tarzlarının, kolektif tasarımların, inançların ve değerlerin tümüdür. Tarihi, yeri belli ve somut olan her birleşme bir kültür oluşturur. Bir yandan her kültür tarihin bir ürünüdür. Geçmişin ağırlığını şimdiki zamana getirir. Öbür yandan uluslar günümüzde en belirgin kültürel bütünlerdir”.⁵⁹ Görüldüğü gibi kültür çok geniş bir kavramdır. Bu genişliğin içerdiği öğeler tartışılabilir. Ama tartışılmayacak varsa, o da bir şey kültürün insan topluluklarından ya da tek tek bireylerden beklenen davranışları tayin ettiği konusudur.⁶⁰

Siyasal kültüre gelince; ondan, kültürün siyasal yönlerinin anlaşıldığını söylemek gerekir. Bir anlamda siyasal kültür, kültürün alt bir birimidir. Bu kadarını tespit etmek kolaydır. Fakat iş siyasal kültürü tanımlamaya geldiğinde, durum değişmektedir. Gerçekten konu ile ilgili çalışmalara bakıldığında, siyasal kültürün çeşitli biçimlerde tanımlandığı görülür.⁶¹

Siyasal kültür, en genel anlamıyla, bir toplumun ya da ulusun siyasal yaşamına dair, o toplumu oluşturan bireylerin tutum, inanç ve duygularının bütü-

⁵⁶ Baykal, s. 39.

⁵⁷ Çitçi, Oya: “Demokrasinin Tabana Yayılmasında Yerel Yönetimlerin Önemi Konulu Uluslararası Konferansta Yapılan Sunuş”, SAV Yayını, Ankara, 1994, s. 101.

⁵⁸ Çukurçayır, Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi, s. 99.

⁵⁹ Duverger, Maurice: Politikaya Giriş, Çev: Semih Tiryakioğlu, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1984, s. 80; Başka tanımlar için bkz. Duverger, Maurice: Siyaset Sosyolojisi, Çev: Şirin Tekeli, Varlık Yayınları, İstanbul, 2017, s. 73-75.

⁶⁰ Duverger, Politikaya Giriş, s. 74.

⁶¹ Siyasal kültürün çeşitli tanımları için bkz. Sarıbay, Siyasal Sosyoloji, s. 73-75.

nüdüdür.⁶² Katılımcı siyasal kültüre gelince, burada birey, sistemin girdi sürecinin farkındadır ve siyasal yaşama katılmaya isteklidir. En önemlisi, bu kültür biçiminde birey, katılım için fırsatları değerlendirme yeteneğine ve etkinlik duygusuna sahiptir. Bu bağlamda yurttaşlar siyasal sistemin işleyişi üzerinde etki yapabileceklerine inanırlar ve bu amaçla seçim, baskı grubu kurma vb. değişik yolları kullanarak siyasete katılırlar.⁶³

Bir kere katılım düzeyinin sosyo-ekonomik statüye göre değiştiğini, daha fazla eğitim görenlerin, daha yüksek bir gelir düzeyine sahip olmayan bireylere göre daha fazla katılımcı oldukları kabul edilen bir gerçektir. Modernleşmenin bu özelliklere sahip olan vatandaş sayısını artırdığından hareketle, normalde katılıma olumlu yöne etki ettiğini söylemek mümkündür. Öte yandan modernleşmenin, sosyo-ekonomik statüyü artırmakla bireylere katılımın bir yurttaşlık ödevi olduğu bilincini verdiği ve böylece katılımı artırıcı bir etken olduğu düşünülebilir.⁶⁴

Bireyden siyasal topluluğun bir üyesi olarak beklenenler, bir başka deyişle bu bağlamdaki yükümlülükler, siyasal kültür ve siyasal yapı tarafından belirlenir. Kulluk kültürü ve yurttaşlık kültürü, siyasal yaşamda ayırıcı iki önemli yapıyı anlatır. Kulluk kültürünün egemen olduğu, patrimonyal bir siyasal yapıda, bireyden beklenenler çok sınırlıdır. Katılımın yoğun bir biçimde yaşandığı yurttaşlık kültüründe ise, birey sistemin en önemli yapı taşıdır. Bu etkenler ışığında katılma, sosyal statü, ırk, din, dil gibi nedenlere bağlı sınıfsal temelli; yine ırk, etnik köken ve dile bağlı yerel grup kaynaklı; örgütlü katılım biçimleri, örneğin siyasal parti temeline dayalı ve çeşitli kabile türü toplumsal temellere dayalı olarak gelişebilir.⁶⁵

Demokrasilerde çoğulcu kültür aşılama şekli olarak kitle iletişim araçları yoğun şekilde kullanılmaktadır. Kamunun elinde kitle iletişim araçları olduğu kadar özel kesimin elinde de bu araçlar bulunmaktadır. Gazeteler, dergiler, televizyonlar vb. vatandaşlara sürekli olarak belli bakış açılarından üretilmiş demokratik fikirleri ulaştırmaktalar. Kitle iletişim araçlarının çokluğu ve çok sesliliği, birlikte yaşama kültürünü kitlelere özümsetmektedirler. Kitle iletişim araçları, aynı zamanda yoğun bir fikri rekabetin yaşanmasını da beraberinde getirmektedir. Bu yoğun ortam, aynı zamanda demokratik siyasi kültürün aşılmasına aracı olmaktadır.⁶⁶

---

⁶² Sarıbay, Siyasal Sosyoloji, s. 76.

⁶³ Sarıbay, Siyasal Sosyoloji, s. 19.

⁶⁴ Çam, s. 185.

⁶⁵ Huntington and Nelson, s. 15.

⁶⁶ Duverger, Siyaset Sosyolojisi, s. 112-115.

j. Siyasal Sistemdeki Etkilenmeler

Yönetim mekanizmasıyla ilgili sorunlar ve yakınmalar, yeni bir olgu ya da süreç değildir, tarihin her döneminde görülen sorunlardır. Ancak, yeni olan, yönetimle ilgili etkinlik ve demokratiklik gibi sorunların eski yöntemlerle çözülemeyeceği, yurttaşlık kavramının ivme kazandığı bir çağda yaşadığımızı göre, sorunların da yurttaş kaynaklı yöntemlerle çözülmesi gerektiği düşüncesidir. Bunun için de olabildiğince katılımcı yöntemlerin yaşama geçirilerek, hem yönetimin başarısının artması, hem de yurttaşlık kültürünün seyircilikten katılımcılığa doğru kaydırılması gerekmektedir.⁶⁷

Siyasal sistemlerin demokratik olup olmadığına karar vermede yararlanılacak ölçütlerden biri de, sistemin uzun dönemde yurttaşın isteklerine ussal bir ölçüde duyarlılık gösterip göstermediğidir.⁶⁸ Siyasal sistemler, gittikçe artan katılım isteklerini karşılayabilmek için, dünyanın her yerinde kendilerini yeniden gözden geçirmektedirler. Bu demokratik gelişme süreci, katılımın, siyasal-toplumsal alanda (demokratikleşme, kendi kendini belirleme, özerklik); siyasal-yönetimsel alanda (katılım, yerel yönetim); ekonomik sektörde (birlikte karar alma, toplam kalite anlayışının yaygınlaşması, demokratik işletmecilik), eğitim ve bilim alanında (bireysel sorumluluk, bilimin özerkliği) gibi çeşitli düzeylerde yaşama geçirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Katılım olgusunun, yeni ve gittikçe güçlenen bir olgu oluşunun ardında yatan bir başka neden de, yurttaşın yönetime ve kamusal alana uzak durmaya başlamasının önüne geçilmesi, bir başka deyişle yabancılaşmasının önlenmesi arayışıdır. Bu gelişme, hem çağdaş batılı devletlerde böyledir, hem de Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için geçerlidir. “Demokratikleşme dalgası”nın ardında yatan en önemli nedenlerden birisi budur. Ayrıca bu süreçle, siyasal çürümüşlüğü, siyasal kararların ussallığını yitirmesinin önlenmesi de amaçlanmaktadır. Yönetim, yurttaşı tanıyor mu ya da yurttaş yönetimi ne kadar tanıyor gibi algılayabiliyor. İşte, 90’lı yıllarda, özellikle katılımcı demokrasiye yapılan vurguların amacı, yurttaşın “seyirci sendromunu” aşmasını sağlamak ve yönetimi daha akılcı bir düzlemde yeniden yapılandırmaktır.

Siyasal kültürdeki değişmelerin, bireyin siyasal davranışlarını da etkilemesi beklenir. Ancak, değişmeler eğer bireyin yaşamını etkilemiyor ya da siyasal alan yaşamının bir parçası haline gelmiyorsa, siyasal kültürdeki değişmeler so-

⁶⁷ Çukurçayır, Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi, s. 51.

⁶⁸ Lijphart, s. 23.

nuçsuz kalıyor demektir. Yurttaşın yerel düzeyde mi, yoksa ülke düzeyinde mi siyasal alanla daha fazla ilgili olduğu ise tartışmalıdır. Ancak, bunların birbirinden bağımsız olmadıklarını da belirtmek gerekir.

2. Katılımı Azaltan Başlıca Nedenler

Bazı durumlarda, yöneticiler, belki de popüler kültürün gereği olarak, demokrasiden oldukça övgüyle söz ederler ve demokrasinin bütün kurumlarıyla gerçekleşmesi için oldukça çaba gösterdiklerini, çeşitli yöntemlerle kamuoyuna yansıtırlar. Önyargılı bir yaklaşım olsa da, gerçekte yöneticiler, yurttaşın fazla da yöneticilerin işlerine karışmamalarını gönülden isterler. Dahası, yurttaş “rahatsız edici bir faktör” olarak görürler. Yöneticilerin isteksizliği ve halkın çekingenliği nedeniyle, yerel düzeyde de, ülke düzeyinde olduğu gibi katılım oldukça sınırlı kalabilmektedir. Knemeyer’e göre bunun çeşitli nedenleri vardır:

- Yurttaşın toplumsal konularla ilgilenme düzeyinin oldukça düşük olması,
- Yöneticilerin katılımı, işleri zorlaştırıcı ve etkenliği azaltıcı bir olgu olarak görmeleri,
- Temsilcilerin, yurttaşla olan dönemsel ilişkilerini yurttaşla yakınlık ve demokratiklik için yeterli saymaları, katılımı azaltan belli başlı sebepler olarak sayılabilir.

3. Yerel Demokrasi ve Yerel Katılım

Yerel Yönetimler mahalli halkın müşterek ihtiyaçlarının karşılandığı birimler olarak göze çarpmaktadır. Yerel halkın kendi sorunlarını yerel yönetimlere taşıması ise özellikle günümüzdeki en önemli sorun ve tartışmaların içerisinde yer almaktadır.

Demokrasinin makro ölçekte ulusal düzeyde uygulanıp uygulanmayacağı konusundaki temel görüş farklılıkları, ister istemez mikro ölçekte yerel yönetim-demokrasi ilişkilerini gündeme getirmektedir.⁶⁹ Bu nedenle yerel yönetimlerin siyasal gerekçesinin özünde demokrasi inancı yatar. Tarihsel süreç içerisinde yerel yönetimler demokrasinin temel kurumlarından biri olarak kabul edilmişlerdir.⁷⁰ Güçlü bir yerel yönetim geleneği, yurttaşlık bilincini geliştirir, bu da demokratik yaşamı ve siyasal katılımı sağlar.⁷¹

---

⁶⁹ Çitçi, Oya: Yerel Yönetimlerde Temsil, TODAİE Yayınları, Ankara, 1989, s. 5.

⁷⁰ Nadaroğlu, Halil: Mahalli İdareler, Beta Yayınları, İstanbul, 1994, s. 27.

⁷¹ Ortaylı İlber: Tanzimattan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği, Hil Yayınları, İstanbul, 1985, s. 11.

Yönetime ilgi ve katılımın uygun koşulların oluşturulması açısından yerel düzeyde oluşum daha elverişli olabilir. Ulusal düzeyde demokrasinin daha sağlıklı işleyebilmesi,⁷² bireylerin kararlara doğrudan katılmasını ve denetimin gerçekleştirilmesini sağlayan küçük demokrasilerden oluşmasına bağlıdır. Bu anlamda yerel demokrasi, halkı doğrudan ilgilendiren, yaşantısında önemli yer tutan gerçek ve somut sorunların gündemi belirlediği, bu sorunların tartışılarak karara bağlandığı ve uygulamaya konulduğu küçük ölçekli bir dünyadır.⁷³ Ancak, demokrasinin tanımında olduğu gibi, yerel demokrasi tanımında da tek bir açıklama veya tanımlamaya rastlamak mümkün değildir. Genel çerçevesi çizilmeye çalışılan şekliyle kavramın; yerel demokrasi kavramı mı yoksa demokratik yerel yönetim mi olduğu konusunda tartışmalar da söz konusudur.⁷⁴

Demokrasinin dört temel prensibi kabul edilen çoğunluk kuralı, azınlık hakkı, siyasi eşitlik ve düzenli seçimlere ‘yerel demokrasi’ kavramının da uygun düştüğü söylenir. Hatta birey açısından katılma, tartışma, demokratik eğitim gibi demokrasinin vazgeçilmez prensipleri ve özelliklerinin yerel yönetimlerce daha iyi karşılandığı söylenmektedir.⁷⁵ Bu bağlamda yerel demokrasi, hiçbir ayırım gözetmeksizin insanı yerel demokrasinin temeli kabul ederek⁷⁶ çoğulculuğu, insan haklarını, katılımcı demokrasi ilkelerini yaşama geçirenin kişileri olduğunu anlatır.

Artık günümüz anlayışında ‘yerel yönetim’ ve ‘demokrasi’ kavramları birlikte anılmaktadır. Çünkü insanın özgürleştirilmesi, ona demokratik bilinç kazandırılması ve dolayısıyla demokrasinin yaşatılmasında, yerel yönetimler en önde gelen kuruluşlar haline gelmiştir. Özellikle demokrasinin yaşatılması açısından önemli olan devlet gücünün sınırlandırılması ve hukuk devletinin yerleştirilmesinde, yerel yönetimlerin küçümsenemez katkısı, göz önünde bulundurulmalıdır.⁷⁷ Bu bağlamda K. Panther Brick şöyle demiştir; “eğer yerel düzeyde topluluklar demokratik bir biçimde yönetilmiyorsa, bir ülkenin demokratik olduğunun ileri sürülmesine olanak yoktur”.⁷⁸

⁷² Tortop, Nuri: Mahalli İdareler, TODAİE Yayınları, Ankara, 1991.

⁷³ Yıldırım, Selahattin: Yerel Yönetim ve Demokrasi, IULA-EMME Yayınları, İstanbul, 1993, s. 90.

⁷⁴ Görmez, Kemal: Yerel Demokrasi ve Türkiye, Vadi Yayınları, Ankara, 1997, s. 67-68.

⁷⁵ Görmez, Kemal: “Türkiye’de Yerel Yönetim Reformu Üzerine”, Yeni Türkiye Dergisi Yayınları, Yıl: 1, Sayı: 4, s. 328.

⁷⁶ Yıldırım, s. 96.

⁷⁷ Görmez, “Türkiye’de Yerel Yönetim Reformu Üzerine”, s. 328.

⁷⁸ Keleş, Ruşen / Yavuz, Fehmi: Yerel Yönetimler, Turhan Kitapevi, Ankara, 1989, s. 25.

Bugün hemen hemen bütün ülkelerde, yerel yönetimlere demokratik kurumların en önemlilerinden biri olarak bakılır.⁷⁹ Yerel yönetimler, insanın özgürleştirilmesinde,⁸⁰ özellikle küçük topluluklarda özgürlüğe daha fazla yer verildiği için,⁸¹ demokrasinin devamlılığını sağlamada ve demokratik eğitimin sağlanmasında öncül kuruluşlardır. Hill ve Tocqueville gibi düşünürler, yerel yönetimleri demokrasinin eğitim aracı olarak görmüşlerdir. Panter Brick de Langrod'u eleştirisine, yerel yönetim ve demokrasi ilişkilerini savunmuştur. Çünkü yerel yönetimlerin demokrasiye katkılarının olduğuna inanmaktadır.⁸² Söz konusu katkı ile özellikle demokratik bir eğitim sağlamak, yerel, ulusal kültür ve kurumlar arasında bir uyum hedeflenir.⁸³ Bu eğitimin rolü, birey olarak demokrasi ideali gereği yurttaş kimliği kazanması, tüm toplum düzeyinde demokratik bir iklimin oluşmasını sağlamak ve gelecekteki yöneticilerin yetişmesini gerçekleştirmektir.⁸⁴ J.S.Mil de yerel yönetimlerle demokrasinin doğrudan ilişkilerinin olduğunu savunmaktadır.⁸⁵ Mill'e göre; yerel yönetimlere yerel düzeyde katılım, vatandaşların özel bir biçimde yetiştirilmesini sağlayacak ve dolayısıyla var olan sisteme siyasal, ideolojik ve kitlesel destek verecektir.⁸⁶

Demokratik siyasal sistem, üç temel ilkeyle vardır: Birincisi, doğrudan ya da dolaylı şekilde katılımıyla, oluşan siyasal kararlara tüm yurttaşların dahil olmasıdır. İkincisi, alınacak siyasal kararların bir tartışma ve oylama sonucunda olması ve sonuncusu da, siyasal kararların halkın siyasal eğitiminin sürekliliğini sağlayacak şekilde alınmasıdır. Bunlar işlerliği olan bir demokrasinin temel koşulları sayılabilir. Bunların benimsenmesinin sonucu olarak 'denetim' dördüncü bir ilke olarak ortaya çıkmaktadır. Yalnız şu unutulmamalıdır; yönetimin denetimi yalnızca belirli gruplar ya da kesimlerce değil, tüm yurttaşlar tarafından gerçekleştirilmelidir.⁸⁷ Bu fikri çerçevenin önemli ölçüde hayata geçirilmesi yerel yönetimlerle mümkün olmaktadır. Zaten yerel yönetimlerin varoluşunun siyasal gayelerinin özünde demokrasi inancı yatar.⁸⁸

⁷⁹ Berzeg, Kazım: "Liberalizmin İki Determinist Tezahürü: Küreselleşme ve Yerelleşme", Liberal Düşünce Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 4, 1996, <http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/04/10-kazim-berzeg-liberalizmin-iki-determinist-tezahuru-kuresellesme-ve-yerellesme.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.01.2017).

⁸⁰ Görmez, Yerel Demokrasi ve Türkiye, s. 62.

⁸¹ Akın, İlhan: Kamu Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul, 1987, s. 196.

⁸² Görmez, Yerel Demokrasi ve Türkiye, s. 62.

⁸³ Çitçi, Yerel Yönetimlerde Temsil, s. 7.

⁸⁴ Çitçi, Yerel Yönetimlerde Temsil, s. 7-8.

⁸⁵ Görmez, Yerel Demokrasi ve Türkiye, s. 62.

⁸⁶ Ayman Güler, Birgül: Yerel Yönetimler, Ankara: TODAİE Yayınları, 1992, s. 15.

⁸⁷ Çitçi, Yerel Yönetimlerde Temsil, s. 5.

⁸⁸ Nadaroğlu, s. 19.

Demokrasinin öngördüğü ‘temsil kurulu’ ilkesel olarak üç koşula bağlanmaktadır:

- Birincisi, düzenli aralıklarla yapılan seçimler.
- İkincisi, bu seçimler sonucu belirlenen temsilcilerin ya da yönetenlerin, kendilerini seçenlerin, yani halkın temsil edici bir örneğini, oluşturması, ‘yansıtma işlevini’ üstlenmesi.
- Üçüncü olarak da, seçilenlerin kendilerini seçenlere karşı sorumlu olması.

Böylelikle temsil kurumu aracılığıyla tüm yurttaşların çıkarlarının ya da kamunun çıkarlarının temsil edilmesinin güvence altına alınması gerçekleşecektir.⁸⁹ Ayrıca, yerel yönetimlere halkın etkin katılımı, hemşehrlik bilincinin yaratılmasına neden olur. Etkin katılım, halka, yönetimin kararlarını ve uygulamalarını sürekli etki altında tutma imkanı verir.⁹⁰ Dolayısıyla halkın yerel düzeyde siyasal sürece katılması ve kendi temsilcilerini seçmesi, demokratik eğitim ve demokratik denetim açısından oldukça önemlidir.⁹¹

Yerel düzeyde demokrasinin gerçekleşebilmesi, temelde iki koşulun sağlanmasına bağlıdır. Bunları, yerel yönetimlerin merkezi otorite karşısında kısmi olarak hareket alanını genişleten ve merkezin katı baskı ve denetiminden uzak tutan ‘özerklik’; diğeri de demokratik siyasal sistemde hem denetim mekanizması olarak algılanan, hem de demokrasinin olmazsa olmaz koşulu kabul edilen ‘katılımdır’. Söz konusu katılımın ulusal düzeyde gerçekleşmesinin yanı sıra, yerel düzeyde katılımın da olması durumudur. Bu bağlamda Geray, “yerel yönetimler açısından demokrasi, özerklik ve halk katılımı kavramlarıyla iç içelik gösterir” der.⁹² Bu anlamda, Avrupa Kentsel Şartı’nda, yerel demokrasinin temeli olarak, özerk ve mali bağımsızlığı olan yerel yönetimlerde halkın doğrudan katılımının sağlanmasına işaret edilmektedir.⁹³ Bütün bunlar çerçevesinde; yerel yönetimler, demokratik siyasal rejimin teminatı kabul edilmektedir. Bu nedenle, yerel yönetimler demokratik terbiye koşulları olarak nitelendirilir.⁹⁴

⁸⁹ Çitçi, Yerel Yönetimlerde Temsil, s. 235.

⁹⁰ Yalçındağ, Selçuk: “Soruşturma Cevaplar”, Hak İş Dergisi, Sayı: 28, 1994, s. 24-25.

⁹¹ Çitçi, Yerel Yönetimlerde Temsil, s. 12.

⁹² Geray, Cevat: “Yerel Demokrasi, Özerklik ve Halk Katılımı”, Yeni Türkiye Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 4, ss. 72-75, s. 72.

⁹³ Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Avrupa Kentsel Şartı, Ankara, 1996, s. 8.

⁹⁴ Tortop, Nuri: “Yerel Yönetim Anlayışında Gelişmeler ve Yerel Yönetimlerin Önemi”, Yeni Türkiye Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 4, 1995, ss. 299-304, s. 299.

Bölge halkının yerel ihtiyaçları ve sorunları karşısında etkin karar alabilmesinin yolu, siyasal katılımdan geçmektedir. Bu kapsamda mahalli idareler, siyasal olgunluğun gelişmesi, demokratik anlayışın benimsenmesi ve ülke barışına katkı sağlaması yönünden çok önemli kuruluşlardır.⁹⁵ Dolayısıyla, mahalli idarelerde siyasal katılım, yerel demokrasi açısından önemli bir konudur.

Demokrasinin ulusal düzeyde başarılı olması, yerel yönetimler düzeyinde başarılı olmasına bağlıdır. Çünkü demokratik siyasal sürecin temel ilkeleri ile demokratik davranış alışkanlıkları, yerel yönetimlerde kazanılmaktadır.⁹⁶ Demokratik idealin temel noktalarından birisi de özgürlüktür. Özgürlüğün vazgeçilmez koşulu da, halkın yönetime katılmasıdır. Gerek halkın yönetime katılması gerekse karar alma sürecine dahil olması ise, bugün demokratik yönetimlerde uygulamasını bulan yerel yönetimlerde gerçekleşebilmektedir.⁹⁷

Çoğulcu ve katılımcı demokrasinin bir koşulu da yerel işlere halkın katılımı ve bu yolla halkın yönetimi denetlemesidir.⁹⁸ Bu katılım, sadece halkın temsilcileri seçmesiyle kalmamalı, aynı zamanda halk fiili olarak karar süreçlerine katılmalıdır. Bunun için de altyapının kurulması gerekir. Yerel demokrasilerin varlık nedenlerinden biri olan halk katılımı ile ilgili düzenekler kurulmadıkça (ki bu katılımı özendirir ve olanaklı kılan düzeneklerdir) yerel demokrasiden söz edilemez.⁹⁹

Halkın katılımına ilişkin uygulamalar, çeşitli ülkelerin siyasal, ekonomik, toplumsal, kültürel koşullarının farklılıklarına göre katılım alanları ve yolları değişiklik arz eder. Bu değişiklikleri göz önüne alınarak katılım yöntemleri hakkında şunlar söylenebilir: Özelde kentsel katılıma en çok gereksinim duyulan konular kent planlaması, çevre koruma, halk oylaması, seçilmişleri görevden düşürme, gerekli ve önemli konularda halk oylamasına gitme, hemşehrilerin yakınmaları ve kentteki toplumsal hareketlerdir.¹⁰⁰ Yerel nitelikli hizmetlerle ilgili kararların alınması, uygulanması ve denetlenmesi süreçlerinde, yerel yönetimlere halk katılımını sağlayıcı her tür tedbirleri alabilme imkanı sağlanmalı

---

⁹⁵ Tortop, Nuri / Aykaç, Burhan / Yayman, Hüseyin / Özer, M. Akif: Mahalli İdareler, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 22.

⁹⁶ Tortop, Nuri: Mahalli İdareler, TODAİE Yayınları, 1984, Ankara, s. 359.

⁹⁷ Ünüsan, Teoman: "Seçilmişler Atanmışlar", Yeni Türkiye Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 4, s. 27-28.

⁹⁸ Geray, "Yerel Demokrasi, Özerklik ve Halk Katılımı", s. 73.

⁹⁹ Geray, "Yerel Demokrasi, Özerklik ve Halk Katılımı", s. 73.

¹⁰⁰ Geray, "Yerel Demokrasi, Özerklik ve Halk Katılımı", s. 74.

ve yerel yönetimler belli konularda genel karar organlarının kararı ile halka danışmak amacıyla halk oylamasına gidebilmelidir.¹⁰¹

Yerel yönetimlere yurttaşın faal katılımı, ister seçmen olarak oy verme şeklinde olsun ister seçilen olarak meclis üyeliğine girmek şeklinde olsun, neticede siyasal eğitimin gelişmesine belli ölçüde hizmet etmiş olur.¹⁰²

Ülkemizde yerel yönetimlere katılma ilgi ve düzeyine ilişkin yapılan bir araştırmada, son 10 yılın verilerinde %80 gibi yüksek bir rakamla yurttaşın seçimlere oy verme şeklinde bir katılımı olduğu ortaya çıkmaktadır. Seçimlerdeki bu yüksek ilgiye karşılık yerel yönetimlerin faaliyetlerine ilgi ise oldukça düşüktür. Örneğin, halkın %58,2'si taleplerini hiç belediyeye iletmemiştir. Yine halkın %87,6'sı hiç bir belediye meclis toplantısına katılmamış ve izlememiştir. Araştırma sonucunda varılan netice; halkın yerel yönetimlerin hizmetlerinden haberdar olmadığı şeklindedir.¹⁰³

Demokrasi tartışması ülkemizde Osmanlı Dönemine dayanmaktadır. Ülkeye demokrasi getirilmesi tartışmalarının yaşandığı ilk yıllara gidildiğinde meselenin yüzeysel kalmasının ana nedenini görebiliriz. Tanzimat ve meşrutiyet yıllarında batılılaşma sürecinde Avrupa'dan ama özellikle Fransa'dan pek çok kanun iktibas edilmiştir. Ancak, dönemi itibarıyla alınan kanunların teorisinin benimsenmesini sağlayacak yaygın fikir hareketleri görülmediği için, hukuk araştırmaları Batıdan alınan metinleri tercüme ve alıntılardan ve hukuk öğretimi de şerhçilik ve ezberden ibaret kalmıştır. Bu nedenle alınmaya çalışılan siyasal ve hukuki kurumların içeriği ve anlam dünyasının devlet adamları, bürokratlar ve halk tarafından anlaşılması mümkün olamamıştır. Bu durum da yanlış uygulamaların ortaya çıkmasına ve yapılanların bir kısmının zaman içerisinde ortadan kalkmasına neden olmuştur.¹⁰⁴

II. HALK KATILIMININ YOLLARI

Mahalli idareler yerinden yönetim anlayışıyla oluşturulan çeşitli türdeki örgütlenmelerin en önemlileri arasındadır. Kendilerini betimleyen en önemli özellikleri, temsili demokrasiyi içermeleri ve yerel demokrasi ile iç içe bu-

¹⁰¹ Tamer, Mustafa: "Yerel Yönetimlerin Yeniden Düzenlenmesi", Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri, Cilt: 1, 1995, s. 250-251.

¹⁰² Keleş, Ruşen: "Türkiye'de Yerel Siyaset/Yerel Yönetimler-Yapı, İşleyiş", Sivil Toplum İçin Kent-Yerel Siyaset ve Demokrasi Seminerleri, 1999, s. 121.

¹⁰³ Canpolat, Hasan: Mahalli İdarelerimiz, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayını, Sayı: 111, Ankara, 1998, s. 129-130.

¹⁰⁴ Onar, Sıddık Sami: İdare Hukukunun Umumi Esasları, Cilt: 1, Üçüncü Bası, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1966, s. 22-24.

lunmalarıdır.¹⁰⁵ Mahalli idarelerde yerel demokrasinin varlığını üç ilke belirlemektedir. Birincisi, yürütülebilir karar alma yetkisi; ikincisi, halk katılımı ve üçüncüsü de yönetsel saydamlık ilkesidir. “yerel yönetimlere halkın katılımı konusu” mahalli idare kurumuna demokratik nitelik kazandıran en önemli unsurlardan biridir. Mahalli idare kuruluşlarının kararlarını etkileme olanağını veren yerel topluluklara katılım süreci, halk denetiminin etkinliğini de artırarak, yerel demokrasiye gerçek niteliğini kazandırmaktadır.¹⁰⁶

Seçimle işbaşına gelen ve bağımsız karar alabilme olanağına kavuşan mahalli idareler, bu sürecin pekişmesi için gerekli olan halk katılımının sağlanabilmesi amacıyla gerek yasal gerekse psikolojik katılım kanallarını açarak,¹⁰⁷ yerel demokrasinin en üst düzeyde uygulanması için çaba sarf etmelidirler.

Yerel yönetimlerde halk katılımı ve denetiminin farklı uygulamalarla karşımıza çıktığını görmekteyiz: Yerel halka, halkın güvenini kaybeden yerel yöneticilerin yine aynı usullerle halk tarafından çağırılması; yerel karar organlarında halka temsil yetkisinin tanınması; halkın yerel yönetim birimlerinden istedikleri bilgi veya belgeleri almaları ve soru sorabilmeleri halk katılımının yerel yönetimlerdeki değişik uygulamalarına örnektir.

A. Halkın Geleneksel Katılma Yolları

Beş yılda bir genel ya da yerel seçimlerde oy kullanarak, yurttaşlık görevinin yerine getirildiği düşünülemez. Bu nedenle, birçok ülkede halkın yönetsel etkinlikleri etkileyebileceği ve yaşam çevresini biçimlendirebileceği yol ve yöntemler geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Esasen katılma yolları ifadesi yerine, hayata ve yaşanılan mekana sahip çıkmanın yolları ifadesini kullanmak belki daha anlamlı olabilir. Bu anlamıyla katılma, yaşamı başkalarının iradesine bırakmak değil, aksine ona daima sahip çıkmak ve yaşamı biçimlendirmektir.

Katılma yolları, geleneksel katılma yolları ve yeni katılma yolları olarak iki ana gruba ayrılabilir. “Geleneksel katılma yöntemleri, kimi yöntemler bakımından katılımcı bir demokratik toplum yapısı oluşturma açısından yetersiz sayıldığı için üzerinde bile durulmamaktadır”.¹⁰⁸ Beş yılda bir seçimlere katılarak yöneticileri seçmek, katılımcı demokrasinin gereklerinin yerine getirilmesi

---

¹⁰⁵ Yalçındağ, Selçuk: “Yerinden Yönetim, Yerel Yönetim”, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 2, 1995, s. 13.

¹⁰⁶ Tortop vd., s. 27.

¹⁰⁷ Görmez, Yerel Demokrasi ve Türkiye, s. 72.

¹⁰⁸ Çukurçayır, Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi, s. 134.

anlamına gelmemektedir. Bu nedenle katılımcı bir yönetim anlayışı çerçevesinde, klasik yöntemler yanında yeni katılım yollarına da başvurulmalı; katılım mümkün olduğunca en üst düzeye çıkarılmalıdır.

1. Seçimler- Yerel Yöneticilerin Seçimi

Her ne kadar siyasal katılma bakımından üzerinde durulmaya değer görülmesi de, oy vermenin yine de önemli bir katılım eylemi sayılması¹⁰⁹ seçimlerin siyasal katılıma etki eden nedenler arasında değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Oy vermeyi siyasal katılım açısından önemli kılan etken, siyasal liderlerin vatandaş kitlesi karşısındaki duyarlılığını sağlama bakımından en etkili bir araç görünümünde olmasıdır.¹¹⁰ Gerçekten hem liderler, hem de siyasal partiler seçimlere katılımın yoğunluğu ve yönünden etkilenir ve politikalarını büyük ölçüde buna göre şekillendirirler. Bu nedenle seçimlerle ilgili her yasal düzenlemenin katılımı doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir. Oy kullanmak, diğer katılma yöntemlerine göre fazla bir çaba gerektirmeyen bir girişimdir ve hükümeti denetlemekte etkin bir araçtır. Sonuç, tüm yurttaşları etkileyecek nitelikte olmaktadır.

Yerel karar organlarının seçimi, siyasal bir hak olarak yurttaşlara verilmiştir. Burada, seçmenin tercihini belirleyen önemli değişkenlerden birisi eğitimidir. Ancak, eğer eğitim geleneksel toplumsal değerleri yayıcı ve toplumsal yönelimi sistemin içinden öğelerle destekleyici bir işleve sahipse ve bu da toplumsal uzlaşmaya götürüyorsa, uzun dönemde toplumsal gelişmeye ve ilerlemeye katkı sağlar; aksi durumda, sistem dışı yapıların güçlenmesine ve genç kuşakların bu yapılara kaymasına neden olur.¹¹¹

Öte yandan yerel düzeyde seçimlere katılma genel olarak, ulusal düzeyde seçimlere katılmadan daha düşük olmaktadır. Bu hem dünya hem de Türkiye bazında geçerli bir saptamadır. Yerel yönetim seçimleri ikinci önemde kalmakta ve ulusal siyasetin belirlediği çizgide ortaya çıkmakta ve sonuçlanmaktadır. Belediye meclis seçimleri bağlamında konuya yaklaşıldığında, seçimlerde kentsel kesimleri temsil eden bir tablonun ortaya çıkmadığı da açıktır. 1984, 1989 ve 1994 yılı seçimlerinde, ekonomik bakımdan yaygın bir toplumsal kesim olan ücretlilerin temsili oldukça sınırlı kalmıştır. Bunun yanında, esnaf, çiftçiler, müteahhitler ve mühendisler daha fazla temsil edilmektedir. Kadın temsilciler ise, oldukça sınırlı kalmış ve en fazla oranla 1994'te %0,9'a ulaşılmıştır.

¹⁰⁹ Bkz. Özbudun, Türkiye'de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma, s. 6.

¹¹⁰ Özbudun, Türkiye'de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma, s. 7.

¹¹¹ Okutan, Türkiye'de Kentleşme ve Siyasal Yapı, s. 45.

Bu tablonun gösterdiği şudur: Yerel yönetimlerde güçlü çıkarlar temsil edilmekte, bu da yerel demokrasiden beklenen sonuçlarla pek de uyuşmamaktadır.¹¹²

Ayrıca yerel yönetimlere aday olan yöneticiler genelde ulusal milletvekili seçimlerini bir sonraki aşamada düşünmekte ve yerel yöneticiliği bir yatırım olarak görmektedirler ve yerel siyaset bir geçiş köprüsü olarak kullanılmaktadır. Bu durum, da altyapısı sağlam kurulamamış bir yerel demokrasi de katılımın pasif düzeyde kalmasına yol açmaktadır.

2. Halk Oylaması Yöntemiyle Seçilmişleri Görevden Alma

Halk oylaması, bir belde halkının, kendi seçtiği belediye başkanını, görev için, süresi dolmadan görevden alabilmesidir. Halk oylamasına gidilebilmesi, belde halkından belirli bir oranın üzerinde imza toplanması gerekir. Bu yöntem yaygın kullanımı olan bir yöntem değildir ve Amerika Birleşik Devletleri'nin kimi eyaletleri dışında da uygulanmamaktadır. Bu uygulama, görevini kötüye kullanan yöneticilerin görevden alınmasına olanak vermesi açısından olumlu bir yöntem olarak kabul edilirse de; halkı yanıltıcı kampanyalarla olumlu işler yapılmasının önüne geçilebilmesinin de aracı olarak görülebilir. Çünkü böyle bir kaygıyla görev yapan yöneticilerin köktenci atılımlar yapması önlenilecektir.¹¹³

Türkiye'de halk oylaması ile belediye başkanını görevden alma yöntemi uygulanmamaktadır. Ancak, kötüye kullanılma olasılığı olan hususlarda önlemler alınarak bu yöntemin kullanılması sağlanırsa, bir katılma kurumu olarak benimsenmesi doğru olabilir.

B. Halkın Doğrudan Katılım Yolları ve Denetimi

Uygulamada, halkın yerel yönetimleri doğrudan denetlemesi ve katılımının çeşitli şekillerde gerçekleştiğini görmekteyiz. Bunlar halkoyu, halk girişimi, geri çağırma, kent meclisleri ya da gönüllü katılım¹¹⁴ şeklindedir.

¹¹² Çitçi Oya: "Temsil, Katılma ve Yerel Demokrasi", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 6, 1996, s. 7, s. 5-14, http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/551802ab726fba8_ek.pdf?dergi=Cagdas%20Yerel%20Yonetimler%20Dergisi, (Erişim Tarihi: 15.01.2017).

¹¹³ Yalçındağ, Belediyelerimiz ve Halkla İlişkileri, s. 135.

¹¹⁴ **Örnek:** Belediye zabıta yönetmeliğinin 9, 17, 40 ve 49. Maddelerinin iptali istemiyle açılan davada Danıştay 12. Dairesi yönetmeliğinin gönüllü zabıta başlıklı 49. Maddesinin iptaline davanın diğer maddelere ilişkin kısmının reddine karar vermiş temyiz üzerine Danıştay İDDK 12. Dairenin kararını onamıştır. İDDK zabıta hizmetinin gönüllülerce yürütüleceğine ilişkin olarak gerek belediyelerin görevlerini düzenleyen belediye kanunu md.77 hükmünde ve gerek bu maddeye dayanılarak

1. Kent Meclisleri

Kent meclisleri yerel toplumun tüm vatandaşlarının bir araya gelmek suretiyle oluşturduğu bir genel görevli karar organı olarak tarif edilebilir. Özellikle vergi ve imar gibi önemli konularda karar alan geniş katımlı bir yapısı vardır.

Doğrudan ve saf demokrasi şekli olarak görülen kent meclisleri uygulaması, geleneksel ve oldukça saygın bir yerel yönetim türü olarak var olduğu bölgelerde, idarenin etkinliği ve demokratikliğine önemli katkılar sağladığı gibi, halkın kendi kendini yönetmesinin açık bir delilidir.¹¹⁵

Halkın yerel yönetime katılımının en ideal şekli olan kent meclisi uygulaması, günümüzdeki nüfus artışı göz önüne alındığında imkansız gibi görünmektedir. Kent meclisleri uygulaması, doğrudan demokrasinin bir sonucu olarak da değerlendirilebilir. Bugün günümüzde katılım denildiğinde akla gelen en önemli sorun, geniş kitlelerin görüş ve fikirlerinin yönetime yansımaları sorundur. Kent meclisleri bu bağlamda en ideal çözüm gibi görünse bile yine de mevcut nüfus yoğunluğu orada da temsili zorunlu kılacaktır.

2. Geri Çağırma

Geri çağırma, yerel seçmenler tarafından seçilmiş görevlilerin, seçim dönemi bitmeden önce, işten el çektirilmesini ifade etmektedir.¹¹⁶ Görevini yerine getirmeyen, eksik yerine getiren ya da görevini kötüye kullanan yerel yöneticileri halk geri çağırma yoluyla görevden alabilecektir. Halk, özellikle yönetim alanında başarısız olarak gördüğü yöneticileri, daha fazla zaman kaybetmemek amacıyla da görevden alma yoluna gidebilecektir. Bu yol halkı kendi yerel yöneticisini seçtikten sonra izlemesi yolunu açacaktır. Bu da halkın doğrudan katılımı adına önemli bir uygulama olarak değerlendirilebilir.

çıkarılan il özel idareleri ve belediye hizmetlerine gönüllü katılım yönetmeliğinde bir düzenleme olmadığından yönetmelikle bu konuda düzenleme getirilemeyeceğini kabul etmiştir. Yönetmeliğin disiplin cezaları başlıklı 40. Maddesinin iptal istemin değerlendirilmesinde ise ceza yaptırımının türünün yasa ile belirlenmek zorunluluğu bulunduğunu ancak hangi fiiller için bu yaptırımlardan hangisinin uygulanacağını yönetmelikle belirlenebileceği değerlendirmesini yaparak disiplin cezaları için cezaların yasallığı ilkesinin zorunluluğu ancak suçta yasallık ilkesinin zorunlu olmadığı kararına varmıştır. İDDK kararında hangi davranışların meslekten çıkarma cezasını gerektireceğinin yönetmelikle belirlenmesini öngören belediye kanununun 51. Maddesinin ilgili kısmının anayasa aykırılığı tartışılmış ancak itiraz yoluna gidilmesi kabul edilmemiştir. D. İDDK 27.11.2013 E. 2010/2.

¹¹⁵ Yıldırım, s. 113.

¹¹⁶ Yıldırım, Selahattin, s. 104.

Görevini kötüye kullanmış, ihmal etmiş veya hiç yerine getirmemiş kamu görevlilerinin buldukları görevlerden uzaklaştırılması genellikle hukuk kurallarının öngördüğü şekilde yargı kararı ile veya yasama organının ya da yürütme ve idarenin işlem ve kararları ile mümkün olmaktadır. Geri çağırma ise yerel seçmenler tarafından seçilmiş görevlilerin, seçim dönemi bitmeden önce o beldenin sakinleri tarafından bilgi, yetenek, dürüstlük vb. gibi sebeplerle yetersiz ve başarısız bulunarak görevden alınmasıdır. Bu uygulamanın kötüye kullanılmaması için mevzuatında geri çağırma bulunan ülkeler birtakım hukuki sınırlamalar da getirmişlerdir. Mesela bazı ülkelerde geri çağırma hakkı seçimle gelmiş bütün yöneticileri kapsamayıp, bazıları bu uygulamadan istisna tutulmaktadır. Yine geri çağırma uygulamasının bulunduğu bazı ülkelerde ise, anayasa ve yasalarda seçilmiş görevlinin ilk 6 ayı veya 1 yıl içinde geri çağrılmalarını yasaklamasının yanı sıra, aynı seçim döneminde 1 veya 2 defadan fazla geri çağırma müsaade edilmemesi gibi önlemlere yer verilmektedir.¹¹⁷

Geri çağırma, rüşvet veya yolsuzlukla lekelenmiş veya seçmen kitlelerinin görüş ve taleplerine aykırı hareket ve davranışlarda bulunan yerel yöneticinin denetiminde önemli bir emniyet görevini de ifa etmektedir. Bu demokratik araç ile seçmenler ahlakından, doğruluk, dürüstlük ve yeteneğinden ciddi kuşku duydukları yöneticileri geri çağırarak suretiyle görevden uzaklaştırmakta ve gelecek seçime kadar beklemek zorunda kalmamaktadırlar. Seçimde geri çağırma hakkının bulunması, kamusal işlerde ilgi ve bilgi sahibi olmasını da teşvik etmektedir. Geri çağırma yöntemi genellikle görevini kötüye kullanan ve seçmenlerin güvenini kaybeden görevlilerin görevden uzaklaştırılmaları için hukuk sisteminin öngördüğü diğer müracaat yollarının tüketilmesinden sonra başvurulması gereken bir denetim aracı olarak kullanılmaktadır.¹¹⁸ Geri çağırma usulü, yerel yönetime talip yöneticilerin geri çağırılma endişesini sürekli olarak taşımalarına yol açabilir. Ayrıca bu usulün sık kullanılması durumunda önemli seçim masrafları da şüphesiz doğacaktır.

3. Halkoyu

Halkoyu, diğer bir adıyla referandum, halkın yerel karar organlarının kararlarına onay vermesini veya iptal edilmesini sağlayan bir araçtır. Halkoyu usulünün kullanılmasının çeşitli faydaları bulunmaktadır; Özellikle doğrudan demokrasinin en önemli araçlarından biri olması nedeniyle, halk, kendi iradesiyle istediği işlem ve kararlara onay verirken; istemediklerine icazet vermemektedir.

¹¹⁷ Çağdaş Yerel Yönetim, 2007, <http://www.zguney.blogcu.com>, (Erişim Tarihi: 25.05.2018).

¹¹⁸ Çağdaş Yerel Yönetim, 2007, <http://www.zguney.blogcu.com>, (Erişim Tarihi: 25.05.2018).

Böylece halk kendi iradesiyle yönetime yön vermek suretiyle katılmaktadır. Halkoyunun kullanılması, yerel politikalarla ilgili kararların alınmasında birçok kişinin menfaatlerini teşvik ve seçmenlerin eğitimine hizmet etmektedir. Halkoyu ve benzeri müesseseler, seçmenlere, istedikleri takdirde, karar verme ve düzenleyici işlem yapma faaliyetlerine katılma fırsatı vermek suretiyle, söz konusu kararlar ve işlemler üzerinde asli bir denetim fonksiyonu ifa etmektedir.¹¹⁹

Yerel halkın belediye¹²⁰ hizmetleri konusundaki yaklaşımlarının belirlenmesi ve katılım olanağının oluşturulması noktasında kullanılacak yöntemler için de referandum uygulaması önem arz eder. Kamuoyunun gerçek eğitimlerini saptamanın en etkin yolu olan referandum (halk oyu) yöntemi, yerel düzeydeki bazı konularda halkın görüşlerinin alınması, sunulan çözüm önerilerinden hangisinin üzerinde yoğunlaştıklarının belirlenmesi amacıyla yönelik bir yöntemdir. Halkın görüşlerinin belirlenmesi amacıyla uygulanan referandum yönteminin yerel halkın, yerel sorumluluk, aitlik ve hemşehrlik bilincinin geliştirilmesine önemli katkılarının olacağı düşünmek mümkündür.¹²¹

Mevzuatımızda halkoylaması yöntemiyle ilgili olarak Yüksek Seçim Kurulunun (YSK), Belediye Kanunu'na göre yapılacak halkoylamalarının genel esaslarını, il ve ilçe seçim kurullarının görev ve yetkilerini, sandık kurullarının oluşturulmasını, bu kurulların kararlarına itiraz ve şikayetlerin usul ve esaslarını düzenleyen genelgenin kabulüne ilişkin kararı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.¹²²

Belediye Kanunu'nda öngörülen halkoylamasının sağlıklı ve düzenli yürütmesi, sonuçlandırılması ve yurt genelinde uygulama birliğinin sağlanması amacıyla düzenlenen ve 5 Nisan 2008'de yürürlüğe giren "Halkoylamasında (Plebisitte) Seçmenlerin Oylarına Başvurma Usul ve Esaslarına İliş-

¹¹⁹ Kalabalık, s. 689.

¹²⁰ 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 15. maddesine göre; Belediye, belde sakinlerinin belediye hizmetleriyle ilgili görüş ve düşüncelerini tespit etmek amacıyla kamuoyu yoklaması ve araştırması yapabilir. Böylece belediye hizmetlerine yönelik kamuoyu araştırmasına yasal dayanak sağlanmıştır. Kanununun 60. maddesi ile bunları belediye bütçesinden karşılama olanağı getirilmiştir. Referandum, yerel yönetime katılım olanaklarını, yurttaş sorumluluğunu çok büyük ölçüde genişleten bir uygulama olduğu gibi bazı özel çıkar çevrelerinin, kent içinde mafyalaşmış çevrelerin yerel yönetim üstünde kurabilecekleri muhtemel baskıları belirli ölçüde ortadan kaldıracak bir yöntemdir. Belediyelerce referandum yapılması mevzuatın olanaklı olmasa da yeni 5216 Sayılı Büyükşehir Kanunu'yla kapatılacak beldelerin bazılarında uygulanmıştır. (Balıkesir'in Ayvalık İlçesi'ne bağlı Altınova, Küçükköy ve bir çok Ege Bölgesi'ndeki beldelerde).

¹²¹ Öner, Şerif: "Belediyelerde Yönetime Katılmada Halkla İlişkilerin Rolü ve Önemi", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 2, 2001, s. 110.

¹²² Resmi Gazete, 22.12.2020.

kin Genelge"ye bu değişikliklerin işlenmesi gerektiği kaydedilen kararda,¹²³ YSK'nın bu doğrultuda oluşturduğu komisyonun çalışmasını tamamladığı bildirildi.¹²⁴

"5393 Sayılı Kanuna Göre Yapılacak Halkoylamasında Seçmenlerin Oylarına Başvurma Usul ve Esaslarına İlişkin Genelge", Belediye Kanunu'nun "belediyelerin kuruluşuna" ilişkin 4'üncü ve belde, köy veya bunların bazı kısımlarının bir başka beldeye katılmalarına ilişkin 8'inci maddesine göre yapılacak birleşme ve katımlarda seçmen oylarına başvurulmasında uyulacak usul ve esasları belirliyor.

Buna göre, halkoylaması 4'üncü madde uyarınca belediye kurma koşulları oluşan bir veya birden fazla köyün ihtiyar meclisinin kararı, seçmenlerin en az yarısından bir fazlasının mahallin en büyük mülki idare amirine yazılı başvurusu veya valinin kendiliğinden gerek görmesi durumunda; 8'inci madde uyarınca da belde veya köyün meskun sahasının, komşu beldenin meskun sahasıyla birleşmesi veya aralarındaki mesafenin 5 bin metrenin altına düşmesi ve buralardaki seçmenlerin yarısından bir fazlasının komşu beldeye katılmak için başvurması durumunda yapılacaktır.¹²⁵

Anayasa hukukunda "referandum" ile "plebisit" arasında ayrım yapılır. Plebisit de aslında bir referandumdur; ama özünden saptırılmış, amacından çıkarılmış, kötüye kullanılmış bir referandum. Tabir caiz ise, her halkoylaması bir "referandum" değildir; bazı halkoylamaları bir "plebisit"tir.¹²⁶

¹²³ Kararda, 16 Mart 2020'de yürürlüğe giren "**Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun**" ve muhtelif tarihlere seçim kanunlarında değişiklikler yapıldığı belirtildi.

¹²⁴ Kararda, 5 Nisan 2008'de yayımlanan genelgenin yürürlükten kaldırıldığı ve komisyonca önerilen genelge taslağının kabul edildiği belirtildi. **Yeni genelge** güncellenen genelge, kararın eki olarak Resmi Gazete'de yayımlandı.

¹²⁵ Bu, vali tarafından ilçe seçim kuruluna bildirilecek. Halkoylaması, söz konusu yerlerin bağlı bulunduğu ilçe seçim kurullarının denetiminde ve gözetiminde yapılacak. Valiliğin yazılı bildirim üzerine ilçe seçim kurulu 15 gün içinde halkoylamasını gerçekleştirecek. Oy verme günü, valinin bildirimini izleyen 15 gün içindeki son pazar günü olacak. Valinin bildiriminden itibaren katılımın sağlanması için halkoylaması yöre halkına mahalli imkanlarla ilan edilecek. Halkoylaması; serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yapılacak. Halkoylamasının yapılmasına karar verilmesinden sonra ilçe seçim kurulu, halkoylamasının yapılacağı yerleşim yerlerine ait olan ve seçim bölgesinde en son kullanılan muhtarlık bölgesi askı listelerini, belirleyeceği süreler içinde askıya çıkaracak ve kesinleştirecek. Halkoylaması, kesinleşen bu listelerle yapılacak. Muhtarlık bölgesi askı listelerinin güncelleştirilmesinden sonra sandık seçmen listeleri her bir sandıkta 500 seçmeni aşmayacak şekilde oluşturulacak.

¹²⁶ Gözler, Kemal: Türk Anayasa Hukuku Sitesi, "Referandum mu, Plebisit mi?", www.anayasa.gen.tr, (Erişim Tarihi: 3.9.2021).

4. Halk Girişimi ve Halk Danışma Toplantıları

Basitçe tarif etmek gerekirse, halk girişimi, belirli sayıda veya oranda ehliyetli seçmenlerin, dilekçe vermek yoluyla bir kanunun değiştirilmesine veya yönetmeliğin yapılmasına imkan tanıyan bir müessese, bir katılım ve denetim yoludur.¹²⁷

Halk girişimi yoluyla kanun yapılması veya karar alınması, halk egemenliğini desteklemektedir. Gerçekten, hukuk yaratmanın en meşru şekli, halkın doğrudan doğruya kendisi tarafından yapılandır. Halk girişimi, kanun koyucular ve yerel karar mekanizmaları üzerinde baskı yapmak suretiyle seçilmişlerin, vatandaşların temsilcileri olarak sorumlu ve seçmenlerin menfaatlerine uygun hareket etmelerini sağlamaktadır. Bunlara ilave olarak, halk girişimi marifetiyle halkın karar alma sürecine daha etkili ve geniş bir şekilde katılımının gerçekleşeceği söylenebilir. Halk girişimi, vatandaşların yerel ve milli kamusal işlere olan ilgilerini artırmakta ve söz konusu işlerden uzaklaşmalarını engellemektedir. Bunların hepsinden de önemlisi, halk girişimi halkın eğitimi konusunda önemli bir fonksiyonu da ifa etmektedir.¹²⁸

Halk toplantıları ise, halkın yönetime katılma araçları içerisinde en eskileri arasında yer alır. Bu toplantıların en önemli özelliği halkın sorun, ihtiyaç ve talepleri yerel yöneticilere aktarabilme açısından taşıdığı önemdir. Halk toplantıları, halkın karar alma süreçlerine katılma ve kendi oylarıyla seçtiği temsilcilerini belirli aralıklarla denetleme fırsatını da vermektedir. Halk toplantılarının etkin bir şekilde yürütülebilmesi için, halkın yeterli derecede bilgilendirilmesi ve kamu görevlileri tarafından desteklenmesi gerekmektedir.¹²⁹

Belediyelerin hemen hemen tümünde belediye başkanları halk günleri adını verdikleri toplantılar düzenlemektedir. Bu toplantıların yapılmasındaki amaç, halkın belediye başkanları başta olmak üzere kent yöneticileriyle yüz yüze görüşmelerinin sağlanması ve halkın sorunlarını, isteklerini ve beklentilerini doğrudan başkana iletmesidir. Çünkü hemşehrinin istediği her an başkanla görüşme fırsatının olmaması ve bunun ötesinde başkanla görüşmek için randevu almaktaki zorluklar bu tür günlerin düzenlenmesini gerektirmektedir.¹³⁰

¹²⁷ Kalabalık, s. 690.

¹²⁸ Yıldırım, s. 167.

¹²⁹ Zimmerman, Joseph F.: Participatory Democracy: Populism Revived, New York Praeger, 1993, s. 9.

¹³⁰ Akçay Mehmet: Belediyeler ve İyi Yönetişim, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013, s. 29.

5. Gönüllü ve Uyarılmış Katılım

Gönüllülük, katılımın güçlendirilmesi, yerinden yönetimin desteklenmesi ve vatandaşa idareyi denetleme imkanı veren bir yapının oluşturulmasını gerektiren bir öneriler silsilesidir. Katılma istemeyerek bir şeye tavır alma ya da taraf olma değildir. Katılma, kişinin, kendi başına ve kendi hareketiyle isteyerek yönetsel karar ve eylemleri etkilemek üzere hareket etmesidir. Bu bakımdan özerk katılma demokratik sistem için önemli bir alt yapı sağlar. Katılımın küçük gruplarda daha etkin olduğu hususunda, katılımın ayrı bir boyutudur. Seçim katılımı, hem uzun dönemli bir katılım, hem de birey için çoğunluk içerisinde katılma etkisinin çok da hissedilmediği bir katılımdır.¹³¹

Kişinin siyasete ilgisinin derecesi, kendini siyasal bakımdan etkin hissetmesi, çevresindeki insanlara güvenmesi gibi katılma ile çok yakından ilgili olgular, siyasal katılma için belirleyicidir. Kişinin tutumları ya da siyasal yaşamda aktif bir rol oynama eğilimi, siyasal katılma değil, ancak siyasal katılmanın kaynağı olarak kabul edilir. Bu bağlamda siyasal katılmayı, birey ile içinde bulunduğu toplumdaki siyasal otorite arasındaki bağ olarak tanımlamak olanaklıdır. Bu bağın anlamı, kişinin siyasal mekanizmanın işleyişini etkilemeye yönelik, kişinin eylemlerinden kaynaklanan bir ilişki olmasıdır. Yerel hizmetlere özellikle gönüllü katılım, ortak yerel sorunların çözülmesinde çok önemli bir yere sahiptir. Gönüllü katılım, komşuların yardımlaşması esnasından kaynaklanan eski bir geleneğe dayanmaktadır.¹³²

Sonuçta siyasal katılma, bireyin bağımsız karar ve önceliklerinin siyasal otoriteye yansımalarıdır ve bu gönüllü eylemi gerçekleştirenler, siyasal katılma da bulunmuş sayılırlar.¹³³

6. Yerel Baskı Grupları

Yerel yönetimler, örgütlü baskı gruplarının kontrolünde ve denetiminde (dışarıdan) faaliyetlerini yürütmektedirler. Bu baskı grupları özellikle yerel yöneticilerin düşüncelerini etkileyerek, hizmetlerin yapılmasında yöneticiler üzerinde bir baskı unsuru oluşturmaktadır.

İlgi ve baskı grupları, yerel sorunların tespit edilmesinde, yerel plan, proje ve programların hazırlanması ve bunların uygulanmasında çok önemli fonksi-

---

¹³¹ Sartori, Giovanni: Demokrasi Teorisine Geri Dönüş Çev: Tuncer Karamustafaoğlu, Mehmet Turhan, Türk Demokrasi Vakfı Yayını, Ankara, 1993, s. 122-124.

¹³² Zimmerman, s. 12.

¹³³ Nie / Verba, s. 5.

yon ifa etmektedir. Gerçekten, yerel politikalar bazı durumlarda çeşitli yerel baskı gruplarının karşılıklı etkileşimi sonucunda oluşmaktadır.¹³⁴

Yerel baskı gruplarının tanınması demokratik sürecin vazgeçilmez bir şarttır. Bir kere, baskı grupları ve vatandaşların yerel politikalar konusunda bilgi sahibi olmalarını sağlarlar ve bunların kamuoyunda tartışılmasını teşvik ederler. İkinci olarak, kamu görevlilerinin bilgilendirilmesine katkıda bulunurlar. Üçüncü olarak, bireylerin belirli sorunlar hakkındaki görüşlerini bir araya toplarlar, organize ederler ve ilgililere etkili bir şekilde sunarlar. Dördüncü olarak, yerel meclisyelerinin kendi seçim çevrelerindeki farklı görüş ve düşünceleri bilmesi ve onları temsil etmesi son derece zor iken, üyelerine bu zorlukları giderici temsil forumu sağlarlar. Beşinci olarak, baskı grupları, siyasi partiler tarafından yaratılan yerel düzeydeki siyasi boşlukların doldurulmasına hizmet ederler.¹³⁵ Yerel baskı grupları için yapılabilecek belki de en önemli eleştiri, bu baskı gruplarının birilerinin çıkarına hizmet eder hale gelmesidir. Bu durumda baskı gruplarının işlevini göremez hale geleceği muhakkaktır.

7. Dilekçe Hakkı, Kişisel Başvuru ve Telefon

Dilekçe hakkı, hak arama yolları içerisinde en etili ve yöntem olarak en basit usullerden biri olarak tarif edilebilir. Dilekçe usulü, halkın istek ve taleplerinin yönetimlere ulaştırılmak suretiyle gerçekleştiği bir katılım aracıdır. Bugün, dilekçe usulü hazır formlar aracılığı ile halka ulaştırılmaktadır.¹³⁶

Kişisel başvuru, kişilerin hizmetlere yönelik düşünceleriyle, şikayet ve isteklerinin belirlenmesinde etkin bir araçtır. Kişisel başvuru, yönetim mekanizmasının işleyişine hakim olan bir unsur olmakla birlikte, yönetime gerekli bilgileri sağlayan (feed-back) bir yapıda oluşturulması bu amacı sağlamaya yönelik örgütsel önlemlerin alınması gerekmektedir. Kişisel başvuru mekanizması yönetilenlerden yönetime doğru bilgi akışının sağlanmasının yollarından biri olarak değerlendirilebilir.¹³⁷

¹³⁴ Blair, George: Government at the Grass-Roots, Palisades Publishers, Mishawaka, 1981, s. 67.

¹³⁵ Blair, s. 68.

¹³⁶ Anayasanın 74. Maddede düzenlenen dilekçe hakkının nasıl kullanılacağı 3071 Sayılı Dilekçe Hakkındaki Kanun'da düzenlenmiştir. Adı geçen Kanun, dilekçe hakkından bireylerin etkili biçimde yararlanmalarını sağlayan bazı düzenlemeler içermektedir. Dilekçelerin cevaplandırılmasını süreye tabi tutulması ve cevapların gerekçeli olma zorunluluğudur. Buna göre, TBMM Dilekçe Komisyonu dışındaki yetkili makamlara iletilen dilekçeler, yasal biçimsel koşulları taşımaları halinde, en geç 30 gün içinde gerekçeli cevaplandırılmak durumundadır. (md.7) Bu düzenlemeler dilekçe hakkının içi boşaltılmaması, şeffaflık ve hesap verebilirliğin gerçekleştirilmesi için yerinde olmuştur.

¹³⁷ Yalçındağ, Selçuk: "Kamu Yönetiminde Halkla İlişkiler", Halkla İlişkiler Sempozyumu, TODAİE Yayını, Ankara, 1988, s. 81, http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/243a4d56de498fd_ek.pdf?dergi=Amme%20Idaresi%20Dergisi, (Erişim Tarihi: 22.04.2017).

Telefon yöntemi de, halkın iletişim kanalını kullanmak suretiyle yerel veya ulusal yöneticilerle temas kurduğu bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Yerel yönetimler belirli santraller oluşturmak suretiyle halkın ulaşabileceği ve sorunlarını aktarabileceği kanallar kurmuşlardır.

8. Bilgi Edinme Hakkı

Bilgi edinme hakkı ile idarenin tek yanlı iradesiyle hukuk düzeninde yapacağı değişiklikler hakkında bireylerin, yapılan işlemlerin nitelikleri ve sonuçları hakkında bilgi alabilmesi sağlanır.¹³⁸ Bu haktan yararlanarak kamu idaresine ait bilgileri alabilen bilgilendirilmiş birey, sağlıklı tercihler yaparak, yönetsel alanda karar alma sürecine katılır.¹³⁹

Yönetime katılım olgusu, öncelikli olarak yurttaşların katılım bilinci ile hareket etmelerine bağlıdır. Katılmada gerekli bilgiye sahip olabilmek için en önemli yol, bilgi edinme hakkıdır. Bu yolla vatandaş, edindiği doğru bilgilerle yönetimden daha rahat hesap sorabilme yoluna gidebilecektir. Burada elbette önemli olan idarenin vatandaşla vereceği yanıtın doğru, hızlı ve güvenilir olmasıdır.¹⁴⁰

Türkiye’de Bilgi edinme değerlendirme kurulu bilgi edinme kanunu¹⁴¹ uyarınca ilgililerin bilgi ve belge talebinin idarelerce reddi durumda idari bir üst itiraz makamıdır. Anılan kanun uyarınca kişiler idarelerde bulunan ve

¹³⁸ Sezer, Yasin / Kırgın, Naci: “Kamu Yönetiminin Modernleşmesinde Şeffaflaşma Sorunu”, Türk İdare Dergisi, Yıl: 74, Sayı: 436, Eylül 2002, s. 212.

¹³⁹ http://www.tesev.org.tr/etkinlik/bilgi_edinme_anasayfa.php, (Erişim Tarihi: 15.03.2018).

¹⁴⁰ 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usullerin düzenlenmesi amaçlanmıştır. (md.1) Kamu kurum ve kuruluşları, Kanunda belirtilen istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere, gerekli idari ve teknik tedbirleri almakla yükümlü tutulmuşlardır. (md.5) Bu tedbirlerin neler olabileceği, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmeliğin 6. maddesinde ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Uygulanabilirse iyi yönetim için önemli bir maddedir. Bu madde ile kurum ve kuruluşların vatandaşları bilgilendirici her türlü kaynağı, mevzuatları, yıllık faaliyet raporları gibi önemli belgeleri hazır etmesi ve her an halkın bilgisine sunabilmesi düzenlenmiştir. Kişilerin söz konusu bilgi ya da belgelere kural olarak 15 gün, istisnai durumlarda ise en geç 30 gün içinde ulaşmalarının idare tarafından sağlanması da, Kanun ile getirilmiş süre koşuludur. (md.11) Yasa ile kamu kurum ve kuruluşlarının bilgi edinme hakkına ilişkin yükümlülüklerini gerektiği şekilde yerine getirip getirmediğilerinin denetlenmesi ve bu konuya ilişkin itirazların incelenebilmesi için Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu (BEDK) oluşturulmuş (md.14) ve görevini gereği gibi yerine getirmeyen görevliler hakkında, ceza kovuşturması gerektiren durumlar saklı kalmak kaydıyla, görevlilerin tabi oldukları mevzuatta yer alan 67 İçişleri Bakanlığı, a.g.k., s. 32. - 38 - disiplin cezaları uygulanması da öngörülmüştür. (md.29) Yine de, Kanunda bilgi edinme hakkının kapsamını daraltan çok sayıda istisnaya yer verildiği görülmektedir. Özellikle 16. maddede yer alan “devlet sırrına ilişkin bilgi veya belgeler”in hangileri olduğu, devlet sırrı kavramından ne anlaşılacağı bir belirsizlik olarak görülebilir.

¹⁴¹ 22.10.2003 tarih ve 4982 sayılı kanun.

kendilerini ilgilendiren¹⁴² bilgi ve belgelerin onaylı bir örneğini idareden talep edebilirler. Kanunda sayılan istisnalara girmiyorsa idareler söz konusu bilgi ve belgeyi vermek zorundadırlar. İdareler bilgi ve belge taleplerini 15 gün içinde karşılamak zorundadırlar. Bu süre en fazla 15 gün daha uzatılabilir. Bu süre içinde talep karşılanmadığı takdirde ilgililer 15 gün içinde **Bilgi Edime Değerlendirme Kuruluna** itiraz edebilirler. Kurul itirazı 30 gün içinde sonuçlandırır. Bu süre idari yargıda dava açma süresini durdurur. Kurulun kararı bağlayıcıdır. Kurula itiraz zorunlu olmayıp idarelerin başvuruyu reddi itirazı üzerine doğrudan idari yargıya dava açmak mümkündür. Kurul kararına karşı da dava açılabilir.¹⁴³

9. Planlama Çemberleri

Planlama Çemberleri oldukça popüler bir katılım biçimi olarak, katılımcı demokratik süreçte yer almaktadır. Planlama Çemberleri, rastlantısal örneklem yöntemiyle seçilen bir grup yurttaşın günlük çalışmalarından arta kalan sınırlı bir zamanda, planlama sorunlarının çözümü için uzmanlar eşliğinde oluşmuş çalışma gruplarına katılmalarını öngören bir yöntemdir. Çoğunlukla üç haftalık bir süre için oluşturulurlar; değerlendirme, kontrol ve planlama sorunları üzerinde çalışırlar. Yöntemin amacı, kararların başarı oranını artırmak ve yeni katılım olanakları oluşturmaktır.¹⁴⁴

Hill'e göre yurttaşlarla uzmanları birleştiren bu yöntem, çeşitli ülkelerde yıllardan beri birçok alanda "katılımcı siyasal danışma" olarak kullanılmaktadır. Bu birimlerde çeşitli yöntemlerle seçilen yurttaşlar görev almaktadır.¹⁴⁵ Uygulama konularına göre değişmekle birlikte, planlama birimleri en fazla 25 kişiden oluşmaktadır. Seçilen kişiler, verilen konu hakkındaki çözüm önerilerini bir hafta boyunca çalışmaktadırlar. Bu çalışma sırasında yurttaşlara konuyla ilgili uzmanlar eşlik etmektedirler. Bu çalışmanın önemli özellikleri şunlardır: Planlama birimlerinin üyeleri rastlantısal olarak seçilmekte; bağımsız üyelere ödeneceği ve üyelere ödeme yapılmaktadır.¹⁴⁶

Yapılan çalışmalar, daha iyi planlama yapılması, yönetimin daha etkin çalışması, karar süreçlerine çeşitli yurttaş gruplarının katılması ve bireyin top-

¹⁴² Aslında kanun idarelerden bilgi ve belge isteyebilmek için ilgili olma şartı öngörülmemiştir. Ancak kurul gereksiz talepleri ve kötüye kullanmalarını önlemek adına talep de bulunan söz konusu bilgi ve belgeyle asgari düzeyde de olsa belli bir ilgisinin bulunmasını aramaktadır.

¹⁴³ Ulusoy, Ali, *Türk İdare Hukuku*, Yetkin Yayınevi, 2019, s. 200.

¹⁴⁴ Çukurçayır, *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*, s. 146.

¹⁴⁵ Çukurçayır, *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*, s. 146.

¹⁴⁶ Çukurçayır, *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*, s. 146.

lumsallaşması gibi önemli beklentileri karşılayabilecek niteliktedir. Planlama çemberleri, toplumların demokratikleşmesine bir katkı olarak görülmelidir. Aynı zamanda planlama çemberleri, yönetim mekanizmasının halkın beklentilerine uygun hale getirilmesi için de bir şanstır.¹⁴⁷

a. Halkın Dolaylı Katılım Yolları ve Denetimi

Halk, etkin bir şekilde yönetime katılmasa da pasif izleyici olarak yapılan çalışmaları gözlemlemektedir. Dolayısıyla halk, yapılan bu çalışmalara belli bir bakış açısıyla bakmaktadır. Yerel yöneticiler, özellikle bu bakış açısını öğrenmek için ve yapacakları icraatlarda halkın desteğini kazanmak amacıyla önceden bu fikirleri halka açma yoluna giderler. Özellikle TV programları, yerel gazeteler bunlar için en iyi araçlardır. Yerel yöneticiler, halkın karar alma sürecine katılmasa bile, faaliyetlerinin halk tarafından izlendiğini bildiği için seçim sonuçlarını da düşünerek, halkı ikna çabası içerisine girerler.

Elektronik dünyasındaki gelişmeler ve İnternet, dünyayı her alanda etkileyen, değiştiren ve dönüştüren gelişmeler olarak idareyi de yakından etkilemektedir. İnternet'in kullanımı, bilginin, kültürün, siyasetin ve ekonominin bütün ulusal-yerel sınırlarını kaldırmıştır. Pek çok belediye, kendi internet sitelerini açarak; kent hakkında bilgilerin yanı sıra, belediye yöneticileri ve belediye meclisi hakkında bilgiler vermekte, kentsel faaliyetlerini duyurmakta, önemli günlerin takvimini yayımlamakta ve çalışma planını ilan etmektedir.¹⁴⁸

aa. Kamuoyu Yoklamaları

Çağdaş demokrasilerde "Toplam Kalite Yönetimi" gibi yaklaşımlar, hizmet sunarken hizmet alıcısı durumunda olan yurttaşın daha fazla tatmin edilebilmesi, hizmetlerin etkinliğinin sağlanabilmesi amacıyla, anket çalışmaları yürütülmesini öngörmektedir. Bu çalışmalar, yurttaşın eylem ve işlemleri sürekli ve yakından izlemesine olanak sağlamaktadır. Bu yöntem, Knemeyer'e göre bir çeşit halk oylaması olarak da değerlendirilebilir.

Yerel yönetimler, yerel halka hizmet sunan kurumlardır. Dolayısıyla yerel halkın düşüncelerini öğrenmek ve politikalarını bu düşünce ve gereksinmelere göre oluşturmak durumundadırlar. Hizmet götürülecek olan kitlenin tanınması ve hizmetlerin buna göre belirlenmesi yerel yönetimlerin başarısını etkiley-

---

¹⁴⁷ Çukurçayır, Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi, s. 149.

¹⁴⁸ Kalabalık, s. 681.

ceklerdir. Halkın düşünce ve gereksinimleri çok geniştir. Fakat bunları birkaç konu ile sınırlamak gerekirse; bunlar şöyle sıralanabilir:¹⁴⁹

- Halkın yerel yönetimlerden beklentileri;
- Halkın yerel hizmetler konusunda gerekli ve yeterli bilgiye sahip olması;
- Belediyenin imajı;
- Halkın yerel hizmetler konusundaki önerileri ve
- Yürütülen etkinliklerden halkın ne kadar memnun olduğu gibi konular araştırılarak, halkın dolaylı yoldan yönetime katılımı amaçlanmaktadır.

Kamuoyu, çok genel bir tanımla, tartışmalı bir konuda görece çoğunluğun görüşünü, bireysel kanıların belli bir yöndeki yoğunluğunu anlatır. Bu çerçevede kamuoyu, görüş farkını yansıtmakla birlikte, bu farkı çoğunluk ve azınlığın görüşleri arasında kurmaktadır. Kamuoyunun görüşü olarak elde edilen, sunulan sonuçlar her zaman çoğunluğun yaklaşımlarına işaret etmeyebilir. Bu yaklaşım, bir anlamda yerel kamuoyu olarak hangi unsurların dikkate alınacağı konusunu gündeme getirmektedir. Zira örgütlü toplumsal kesimler, bürokratlar, siyasi partiler, basın-yayın kuruluşları, kamuoyu olarak sunulan kurumsal yapılarıdır. Ancak yerel düzeyde kamuoyu oluşturulması, kamuoyunun etkilendirilmesi ve yönlendirilmesi noktasında özellikle baskı grupları zaman zaman öne çıkabilmektedir. Bu açıdan belediye yönetiminin yerel kamuoyu algılamasının önemi ortaya çıkmaktadır. Kanaat incelemeleri kamuoyunu anlama, değerlendirme ve yorumlama yöntemlerinden biri olarak halkla ilişkilerin kullanılabileceği önemli bir araç niteliği taşımaktadır.¹⁵⁰

ab. Elektronik Demokrasi ve İnternet

Herald Neymans'a göre internetin baş döndürücü bir biçimde yayılması, internet kullanan kişilerin sayısındaki hızlı artış, internet ve demokrasi arasında da ilginç ilişkiler kurulmasına yol açtı. Getirdiği yaşam olanakları ve bilgi yaymadaki kolaylıklarıyla, İnternet'in agoraya dönüşü, diğer bir değişle Antik Yunan'daki doğrudan demokrasiye dönüşü önemli katkılar sağlayacağı ifade edildi ve bu durum demokrasinin yeniden doğuşu biçiminde değerlendirilmektedir.¹⁵¹

¹⁴⁹ Yalçındağ, Belediyelerimiz ve Halkla İlişkileri, s. 103.

¹⁵⁰ Öner, s. 109.

¹⁵¹ Çukurçayır, Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi, s. 156.

İnternet'in kullanımı, bilginin, kültürün, siyasetin, ekonominin bütün ulusal yerel sınırlarını kaldırmıştır. Dünyanın gerçek anlamda küçük bir köy halini alması, internet sayesinde olmuştur. Bu bağlamda, siyasal düzlemde de artık elektronik demokrasiden söz edilmekte ve internetin demokrasiye ne gibi katkılar yapılabileceği üzerinde tartışmalar ve çözümlenmeler yapılmaktadır. Doğrudan etkileşime dayanması, doğrudan demokrasi düşünün gerçekleşmesi olanağı olarak görülmektedir.¹⁵²

Gelişmiş ülkelerde internetin yönetsel etkinliklerde, özellikle de yerel yönetim etkinlikleriyle ilgili olarak yoğun bir biçimde kullanıldığı gözlemlenmektedir. Örneğin, Almanya'nın Münster kentinde geliştirilen bir program, olabildiğince Münsterli'nin İnternette yararlanmasını sağlama, sanal bir tartışma ortamı oluşturma ve yerel siyasetle daha fazla ilgilenme amacını taşımaktadır.¹⁵³ Yine, "Daha Fazla Demokrasi" adlı girişim, doğrudan demokrasi uygulama çalışmalarını yazılı yöntemler dışında internet üzerinden de sürdürmektedir. Doğrudan demokrasi ile ilgili her türlü çalışma ve etkinlik bu girişimin hazırladığı siteden duyurulmaktadır.¹⁵⁴

Mannheim belediyesi de, İnternet üzerinden yurttaşlara çok sayıda hizmet sunmaktadır. Kimlik, pasaport başvurusu, kayıp haberleri; kente yeni taşınanlar için bilgiler; belediye meclisi ile ilgili bilgiler; danışma merkezleri ve birçok konu ile ilgili bilgiler sitede sunulmaktadır.¹⁵⁵ İstanbul Büyükşehir Belediyesi de kendi İnternet sitesinde birçok konuda hizmet vermekte, vatandaş belediye çalışmalarlarıyla ilgili bilgilendirmektedir.¹⁵⁶ Katılmanın ön koşullarının bilgilendirme ve bilgilendirme olduğu düşünülürse, internetin özellikle genç neslin ilgi gösterdiği bir araç olması dolayısıyla önemli ve olumlu katkıları olacağı açıktır.

Türkiye'de "Başbakanlık İletişim Merkezi" (BİMER); bilişim ve iletişim teknolojileri kullanılarak hayata geçirilen bir halkla ilişkiler uygulamasıdır. BİMER, Başbakanlık Bilgi İşlem Başkanlığınca yazılımı gerçekleştirilen bir program ile web sayfası üzerinden kullanılan bir sistem olup, vatandaş ile devlet arasındaki iletişim kanallarını açık tutarak, müracaatların her zaman ve her yerden yapılabilmesini mümkün kılmaktadır. CİMER ise (Cumhurbaşkanlığı

---

¹⁵² Aksoy, Asu: "İnternet ve Demokrasi", TDV Yayını, Ankara, 1996, s. 159.

¹⁵³ <http://www.buene.org/steps.html>, (Erişim Tarihi: 21.05.2018).

¹⁵⁴ <http://www.mchr.democratic.de>, (Erişim Tarihi: 15.06.2018).

¹⁵⁵ <http://www.mannheim.de/internetrathaus/index.html>, (Erişim Tarihi: 23.02.2018).

¹⁵⁶ <http://www.ibb.gov.tr/index.html>, (Erişim Tarihi: 13.03.2018).

İletişim Merkezi), her Türk vatandaşının Anayasal hakkı olan dilekçe ve başvuru hakkının daha etkin kullanılması amacıyla Cumhurbaşkanlığı bünyesinde kurulmuş olan birimdir. Vatandaşlar CİMER'e kamu kurum veya kuruluşları ile yaşamış oldukları bütün problemlerinden dolayı başvuruda bulunabilmektedirler. Amaç, vatandaşların sorunlarının hızlı ve etkin bir şekilde çözüme kavuşturulmasıdır.

BİMER ve CİMER web sayfası üzerinden kullanılan bir sistem olduğundan, yurdumuzun en ücra köşesinden bile yapılan müracaatlar ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına en kısa sürede iletilmektedir. Bu müracaatlara ilişkin yapılan işlemler Başbakanlık'tan koordine ve takip edilmektedir.¹⁵⁷ Başbakanlık kurumunun kaldırılmasıyla BİMER'e giren vatandaşlar CİMER'e yönlendirilmektedir.

ac. Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsman)

Yurttaş hakemi, yurttaş avukatı ya da halk hakemi gibi terimlerle de adlandırılan ombudsman, yönetimlerinin halk tarafından denetlenmesinde aracı rol oynaması dolayısıyla, halkı dolaylı yoldan da olsa yönetime katmaktadır. Ombudsman yöneticiler tarafından yönetimle ilgili eylem ve işlemlere karşı yapılan vatandaş şikayetlerini dinler, yapılan işlemlerdeki eksiklikleri veya yanlışları tespit eder ve idareyle halk arasında doğru karar alınmasına yardımcı olur;¹⁵⁸ böylece halk ile yönetim arasında aracı işlevini yerine getirir ve halkın haklarını idare karşısında hukuka uygun bir şekilde korur.¹⁵⁹

Kamu Denetçiliği Kurumu, Anayasamızın 74'üncü maddesinde yer alan Anayasal bir Kurumdur. 6328 sayılı Kanunun 5. Maddesi gereğince "Kurum, idarenin işleyişi ile ilgili şikâyet üzerine, idarenin her türlü eylem ve işlemleri

¹⁵⁷ Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER), bilişim ve iletişim teknolojileri kullanılarak Başbakanlık tarafından 2007 yılında hayata geçirilen bir halkla ilişkiler uygulamasıdır. Şikayet ve dilekçe hakkının, bilgi edinme hakkının aynı usulle kullanılacağı telefon, internet sayfasındaki form veya e-posta ile ulaşabilmek mümkün olan bir uygulamadır. Bimer'in telefon numarası "150"dir. Arandığı yerin valiliğindeki BİMER sorumlusu direk açar, müracaatları seri bir şekilde ilgili birime yönlendirir. Sistem her an Başbakanlıktan internet üzerinden takip edilmektedir. Uygulama pratik olduğundan web üzerinden başvuru yoğun kullanılmaktadır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne uyum amacıyla bazı kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde (KHK) değişiklik yapan 700 sayılı KHK, Resmi Gazete'nin mükerrer sayısında yayımlandı. "Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" ile bazı kanunlarda yer alan Bakanlar Kurulu'nun yetkileri Cumhurbaşkanı'na devredildi. BİMER bu sebeple CİMER'e yönlendirilmeye başladı.

¹⁵⁸ Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Gözübüyük, Yönetim Hukuku.

¹⁵⁹ Şahin, Ramazan: "Ombudsman ya da Kamu Denetçiliği ve Avrupa Birliği", Türk İdare Dergisi, Yıl: 76, Sayı: 44, Eylül 2004, s. 79.

ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmakla..." görevlendirilmiştir.

Kamu Denetçiliği Kurumu,¹⁶⁰ Hukukun üstünlüğünün sağlanması, iyi yönetim ilkelerinin yerleştirilmesi ve halka karşı sorumluluk anlayışı içinde ve hakkaniyet temelinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bağlı bir denetim mekanizması olarak 2013 yılından itibaren faaliyetlerini sürdürmekte, halkın avukatlığını yapmakta ve aldığı kararlar ile idareye yol göstermektedir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Birlikte yaşamanın gereklerinden olan organizasyon ve yönetim ihtiyacı, tarihsel olarak coğrafyaya, kültüre, inancıya ve etnisitelere göre çok farklı uygulamalara yol açmıştır. Demokrasi, bilinen yazılı tarihin söylediği gibi antik çağda Yunan sitelerinde o günün ihtiyaçlarına göre uygulanan bir yönetim şeklidir. Tarihsel olarak modern çağlara gelindiğinde ise, yaklaşık iki yüz yıllık bir demokrasi tecrübesinden bahsedilebilir. Bu son dönem demokrasi tarihi incelendiğinde; öncelikle devletin temel üç erkini kuvvetler ayrılığı ilkesine göre oluşturmanın öne çıkartılması yoluyla bireyin haklarının devlet karşısında garanti altına alınmasının amaçlandığı; buna bağlı olarak, yönetim erkinin dönemsellik esasına göre halk tarafından seçilerek oluşturulması esasına dayanıldığı görülecektir. Doğal olarak, tarihsel süreç her ülkede aynı zamanda başlayıp aynı şekilde gelişmemiştir. Ama genel olarak halkın iradesinin ege-men olduğu kişi haklarının devlete ve diğer güçlere karşı korunmaya çalışıldığı genel bir uygulamadan bahsedebiliriz.

Demokratik siyasal sistemlerde dört temel ilkeye vurgu yapılır: Bunlardan birincisi, halkın doğrudan ya da dolaylı şekilde katılımıyla oluşan siyasal kararlara tüm yurttaşların dahil olmasıdır. İkincisi, alınacak siyasal kararların bir tartışma ve oylama sonucunda olması ve üçüncüsü de siyasal kararların halkın siyasal eğitiminin sürekliliğini sağlayacak şekilde alınmasıdır. Bunlar işlerliği olan bir demokrasinin temel koşulları sayılabilir. Bunların benimsenmesinin sonucu olarak denetim, dördüncü bir ilke olarak ortaya çıkmaktadır. Şu kadar ki; yönetimin denetimi yalnızca belirli gruplar ya da kesimlerce değil,

---

¹⁶⁰ Kamu Denetçiliği Kurumu; İdarenin hizmet kalitesinin yükseltilmesine, iyi yönetim ilkelerinin yerleşmesine, insan haklarının gelişmesine, hukukun üstünlüğünün sağlanmasına, hak arama kültürünün yaygınlaşmasına, şeffaf hesap verebilir, insan odaklı bir idarenin oluşmasına katkı sağlamaya çalışmaktadır.

tüm yurttaşlar tarafından gerçekleştirilmelidir. Bu fikri çerçevenin daha belirgin şekilde hayata geçirilmesi yerel yönetimlerle mümkün olmaktadır. Yerel yönetimlerin varoluşunun siyasal amaçlarının özünde demokrasi inancı yatar.

Antik Yunan'da olduğu gibi toplumun idaresine ait kararların doğrudan alındığı bir modelin uygulamasındaki güçlükler nedeniyle temsili demokrasi modeli, siyasi partiler ve seçimler aracılığıyla halk iradesini devlet ve diğer yerel idarelere egemen kılma, demokrasinin temel uygulama şekli olmuştur. Bu yeni dönemde demokrasinin en önemli araçlarından birisi siyasi partiler olmuştur. Halk, yasama ve denetim görevini yapacak olan meclise göndereceği temsilcilerini siyasi partilerin belirlediği adaylar içerisinde seçmektedir. Ancak, adayların belirlenmesinde ve sıralamasının oluşturulmasında halkın iradesi sınırlı kalmıştır. Bu durum karar alma süreçlerinde halkın iradesinin yönetsel alana taşınmasında güçlükler yaşanmasına, çoğunluğun seçtiği adayların meclislere gitmesi nedeniyle azınlıklarının hak ve taleplerinin duyulmamasına, içerde ve dışarda azınlıkların radikalleşmesinden kaynaklanan krizlerin çıkmasına, seçilmelerinden sonra temsilcilerin kendi siyasal hedefleri ya da siyasi partilerin programları doğrultusunda çalışmalarına, hesap vermektedir. Bir sonraki seçimlere kadar kaçınmalarına siyasi parti ve meclislerde çalışmanın temsilciler tarafından kariyer tamamlama aracı haline getirilmesine ve yasama kariyerliliğinin yaygınlaşmasına, bu şekilde profesyonelleşen siyasetçilerin halkın hak ve taleplerine ulaşmasında bir engel haline gelmelerine neden olmuştur. Siyasi partilerin halktan ve taleplerinden kopuk politikalar izlemeleri, yaygın şekilde görülen siyasi fırsatçılık ve yozlaşma örnekleri demokrasilerde meşruiyet krizlerinin yaşanmasına neden olmuştur.

Bütün bunların yanı sıra, hızlı bir şekilde yaşanan küreselleşme ve iletişim imkanlarının yaygınlaşması, klasik vatandaşlık anlayışının değişmesine yol açmıştır. Yaşanan yoğun farkındalık süreçleri, vatandaşların siyasetten ve yönetimden beklentilerini önemli ölçüde artırmıştır. Devletin ve yerel yönetimlerin sunduğu kamusal hizmetlerin kalitesinin artırılması ve refah beklentisi giderek yükselmiştir.

Bireylerin aldıkları eğitim, iletişim ve medya imkanlarının sağladığı aydınlanma ve bilgilenme bireylerde ve toplumda devlete olan güvenin azalmasına neden olarak, meşruiyet tartışmalarını yoğunlaştırmıştır. Halkın siyasi parti faaliyetlerine, seçimlere katılımı gözle görülür şekilde azalmıştır. Bu durum, özellikle meşruiyeti ve yönetime olan güveni artırmak amacıyla yine demokrasi felsefesi temel alınarak katılımcı demokrasi anlayışının ve usullerinin geliştiri-

rilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Böylece; siyasete ve yönetime mesafe koymuş toplumun tekrar bu konulara yaklaşmasını sağlamak amacıyla, halkın yönetimin karar alma süreçlerine katılmasını, denetlemesini ve ortaya çıkan sonuçların sorumluluğunu da üstlenecek toplumsal bilinç üretilmesini sağlama amacıyla katılımcı demokrasi anlayışı ve uygulamaları oluşturma amaçlanmaktadır.

Yönetime halk tarafından katılımın sağlanması ile demokrasinin belli çıkar guruplarının menfaati için çalışan bir mekanizma olmasının, ussallığının kaybolmasının ve bireysel hakların zayıflatılmasının önüne geçecek ilkelerin belirlenmesi ve kurumsallaşması hedeflenmektedir. Bu sayede; demokrasi anlayışı çerçevesinde belirli amaçlar etrafında toplanarak örgütlenerek siyasal faaliyet gösterilmesi teşvik edilmekte ve bireysel hakların korunması öne çıkmaktadır.

Özellikle; katılımın çeşitliliğinin artırılması ve karar alma süreçlerinde toplumsal uzlaşmanın sağlandığı siyasal süreçlerin çeşitlendirilerek halkın kararlara katılma ve ihtiyaçları birlikte belirleme hakkının tanınması söz konusudur. Katılmanın bir hak olarak tanınması suretiyle vatandaşların yaşadıkları kentlerin, mahallelerin yönetilmesinde söz sahibi olmaları amaçlanmıştır. Bütün bunlar, katılımcı demokrasinin teorik özünü oluşturmaktadır.

Katılımcı demokrasinin hayata geçirilmesiyle örgütlü çıkarların yanında bireysel hakların korunmasını sağlayacak şartlar oluşturulabilecektir. Katılımcı demokrasi yaklaşımı, temsili demokrasinin krizlerini tamamen yok etmemekle birlikte, önemli ölçüde hafifletmektedir. Bu yaklaşım, bireyleri ve iktidar alanı dışındaki kitleleri sadece oy veren nesnelere olmaktan çıkarıp onları katılma, etkileme ve karar verme sürecinin öznesi haline getirmeyi amaçlamaktadır.

Katılım yollarının açık tutulması, toplumsal gerilimi azaltıcı, vatandaşlık duygularını güçlendirici rol oynayabilir. Gerçekten siyasal katılımın, çeşitli toplum kesimlerine temsil olanağı sağlayarak, toplumda belli bir dengenin ve uzlaşmanın oluşumunu kolaylaştırdığı görülmektedir. Siyasi partiler, toplumda yaşayan bireylerin görüşlerinin oluşmasında önemli ölçüde rol oynamak suretiyle onları aktif siyasal yaşamın içine çekmede etkili olabilmektedirler. Bireyler, siyasi partiler içerisinde bilgilerini önemli ölçüde geliştirebildikleri gibi, geliştirdikleri fikirleri siyasal alana aktarma imkanı bulabilmektedirler. Böylelikle devlet ve bireyler arasında siyasi partiler aracılığıyla doğal bir bağ kurulmaktadır. Sağlanan bu bağ, siyasal kültürün gelişmesine katkıda bulunduğu gibi, bireylerin siyasal toplumsallaşması konusunda da katkıda bulunmaktadır. Bu anlamda siyasal partiler katılımcı siyasetin en önemli aktörlerinden birisi olarak demokratik hayatın vazgeçilmez unsurlarından birisi haline gelmektedirler.

Seçimler ve oy hakkı, seçmenlerin temsilcilerini ve dolayısıyla yönetenleri denetime tabi tutmalarını sağlamaktadır. Seçimler hem bireysel hem de toplumsal taleplerin yansımalarına olanak vermektedir. Seçimler aracılığıyla halk, ülkeyi ve yereli geçici olarak yönetecek hükümeti ve yöneticileri seçmekte ve parlamentoda temsil edilebilmektedir. Seçmenler, temsilcileri aracılığıyla isteklerini devlete ve yerel yönetimlere iletebilmekte ve karar alma süreçlerini etkileyebilmektedirler. Ayrıca meclislerde bulunan muhalefet aracılığıyla kontrol ve denge sağlama imkanı da doğmaktadır.

Siyasi partiler, seçimler, oy hakkı vb. klasik demokratik usuller terk edilmemekle birlikte, uygulamada görülen aksaklıkları gidermek ve demokrasinin yaşadığı meşruiyet krizlerini aşmak maksadıyla çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir. Katılımcı demokrasi anlayışını hayata geçirmek için gündeme getirilen yaklaşımlardan birisi yönetişimdir. Yönetim değil yönetişim, yani yukarıdan aşağıya doğru hiyerarşik bir yönetim anlayışı yerine, tüm toplumsal aktörlerin karşılıklı işbirliği ve uzlaşmasına dayanan, katılımcılığı ve sivil toplum kuruluşlarını ön plana çıkaran, saydamlığı, açıklığı, hesap verme sorumluluğunu, yetki devri ve yerindenliği esas alan bir anlayışı anlatmak için kullanılan bir kavramdır. Yönetişim, demokrasinin yerleşmesi için çok önemli olan demokratik kültürün yerleşmesi açısından oldukça önemli rol oynamaktadır.

Yerel düzeyde demokrasinin gerçekleşebilmesi temelde iki koşulun sağlanmasına bağlıdır: Yerel yönetimlerin merkezi otorite karşısında kısmi olarak hareket alanını genişleten ve merkezin katı baskı ve denetiminden uzak tutan özerklik, diğeri de demokratik siyasal sistemde hem denetim mekanizması olarak algılanan hem de demokrasinin olmazsa olmaz koşulu kabul edilen katılımdır. Söz konusu katılımın ulusal düzeyde gerçekleşmesinin yanı sıra, asıl yerel düzeyde de gerçekleşmesi büyük önem taşımaktadır. Hatta yerel yönetimler demokratik siyasal rejimin teminatı kabul edilmektedir. Bu nedenle yerel yönetimler toplumda demokrasi kültürünün yerleşmesi için önemli bir eğitim aracı olarak görülmektedirler. Bölge halkının yerel ihtiyaçları ve sorunlarının etkin bir şekilde çözülmesinin yolu da, siyasal katılımdan geçmektedir. Bu bakımdan mahalli idareler, siyasal katılımın hayata geçirileceği birimler içerisinde önemli bir yer tutmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akçay Mehmet: Belediyeler ve İyi Yönetişim, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013.
- Akın, İlhan: Kamu Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul, 1987.
- Aksoy, Asu: "İnternet ve Demokrasi", TDV Yayını, Ankara, 1996.
- Ayman Güler, Birgül: Yerel Yönetimler, Ankara: TODAİE Yayınları, 1992.
- Baykal, Deniz: Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi, AÜSBF. Yayını, No: 302, Ankara, 1970.
- Berzeg, Kazım: "Liberalizmin İki Determinist Tezahürü: Küreselleşme ve Yerelleşme", Liberal Düşünce Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 4, 1996.
- Blair, George: Government at the Grass-Roots, Palisades Publishers, Mishawaka, 1981.
- Canpolat, Hasan: Mahalli İdarelerimiz, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayını, Sayı: 111, Ankara, 1998.
- Çam, Esat: Siyaset Bilimi, Der Yayınları, İstanbul, 1984.
- Çam, Esat: Siyaset Bilimine Giriş, Der Yayınları, İstanbul, 1999.
- Çitçi Oya: "Temsil, Katılma ve Yerel Demokrasi", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 6, 1996, s. 5-14, http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/551802ab726fba8_ek.pdf?dergi=Cagdas%20Yerel%20Yonetimler%20Dergisi, (Erişim Tarihi: 15.01.2017).
- Çitçi, Oya: "Demokrasinin Tabana Yayılmasında Yerel Yönetimlerin Önemi Konulu Uluslararası Konferansta Yapılan Sunuş", SAV Yayını, Ankara, 1994.
- Çitçi, Oya: "Kadınlar ve Siyasal Katılma", TDV Bülteni, Sayı: 12, Nisan 1992.
- Çitçi, Oya: Yerel Yönetimlerde Temsil, TODAİE Yayınları, Ankara, 1989.
- Çukurçayır, Akif: Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi, Çizgi Kitapevi, Konya, 2012.
- Dinçkol, Bihterin: "Siyasal Yaşamda Türk Kadını", Argumentum, Yıl: 3, Sayı: 3-4, s. 606-609, <http://dosya.marmara.edu.tr/huk/Argumentum/ARGUMENTUM-1993-OCAK-ARALIK.pdf>, (Erişim Tarihi: 26.02.2017).
- Duverger, Maurice: Politikaya Giriş, Çev: Semih Tiryakioğlu, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1984.
- Duverger, Maurice: Siyaset Sosyolojisi, Çev: Şirin Tekeli, Varlık Yayınları, İstanbul, 2017.
- Eroğul, Cem: Devlet Yönetimine Katılma Hakkı, İmge Kitapevi, Ankara, 1999.
- Geray, Cevat: "Yerel Demokrasi, Özerklik ve Halk Katılımı", Yeni Türkiye Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 4, s. 72-75.
- Gökçe, Orhan: İletişim Bilimine Giriş: İnsanlararası İlişkilerin Sosyolojik Bir Analizi, Turhan Kitabevi, Ankara, 1993.

- Cörmez, Kemal: "Türkiye'de Yerel Yönetim Reformu Üzerine", Yeni Türkiye Dergisi Yayınları, Yıl: 1, Sayı: 4, s. 327-339.
- Cörmez, Kemal: Yerel Demokrasi ve Türkiye, Vadi Yayınları, Ankara, 1997.
- Göymen, Korel: Türkiye'de Kent Yönetimi, Boyut Kitapları, İstanbul, 1997.
- Gözler, Kemal: Türk Anayasa Hukuku Sitesi, "Referandum mu, Plebisit mi?", www.anayasa.gen.tr, (Erişim Tarihi: 3.9.2021).
- Gözübüyük, A. Şeref, Yönetim Hukuku, Ankara: Turhan Kitapevi, 2004.
- Huntington, Samuel / Nelson, Joan M.: No Easy Choices: Political Particion in Developing Countries, Harvard University Press, 1976.
- Kalabalık, Halil: Avrupa Birliği Ülkeleriyle Karşılaştırmalı Yerel Yönetim Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005.
- Kalaycıoğlu, Ersin: Çağdaş Siyasal Bilim, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1984.
- Kalaycıoğlu, Ersin: Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, İÜSBF. Yayını, İstanbul, 1984.
- Keleş, Ruşen: "Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar (1975-1992)", ULA-EMME (Yerel Yönetim Dünyası) Yayını, İstanbul, 1993, s. 249-255.
- Keleş, Ruşen: Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi, Ankara, 1997.
- Keleş, Ruşen / Yavuz, Fehmi: Yerel Yönetimler, Turhan Kitapevi, Ankara, 1989.
- Keleş, Ruşen: "Türkiye'de Yerel Siyaset/Yerel Yönetimler-Yapı, İşleyiş", Sivil Toplum İçin Kent-Yerel Siyaset ve Demokrasi Seminerleri, 1999, s. 115-131.
- Keleş, Ruşen: Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem Yayınevi, İstanbul, 1998.
- Kışlalı, Ahmet Taner: "Siyasal Tutumlarda Kuşak ve Cinsiyet Etkenleri", AÜSBFD, Cilt: XXXI, Sayı: 1-4, Ankara, Mart-Aralık 1976, s. 117-130, (Erişim), <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/438/4886.pdf>, 26.02.2017.
- Kışlalı, Ahmet Taner: Siyaset Bilimi, İmge Kitabevi, Ankara, 1994.
- Lancelot, Alain: Siyasal Tavrılar, Çev: Hüseyin Rauf, Gelişim Yayınevi, İstanbul, 1976.
- Lijphart, Arend: Çağdaş Demokrasiler, Çev: Ergun Özbudun ve Ersin Onulduran, Türk Demokrasi Vakfı ve Siyasi İlimler Derneği Yayını, Ankara, 1986.
- Milbrath, Lester W. / Goel, M. L.: Political Participation, Lanham, Chicago, 1977,
- Nadaroğlu, Halil: Mahalli İdareler, Beta Yayınları, İstanbul, 1994.
- Nie, N. H. / Verba, S. / Converse, Philip E.: Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı, İlter Turan, Çev: Tunçer Karamustafaoglu, Ankara, 1989.
- Okutan, Atakan: Türkiye'de Kentleşme ve Siyasal Yapı, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1995.

- Onar, Sıddık Sami: İdare Hukukunun Umumi Esasları, Cilt: 1, Üçüncü Bası, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1966.
- Ortaylı İlber: Tanzimattan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği, Hil Yayınları, İstanbul, 1985.
- Öner, Şerif: "Belediyelerde Yönetime Katılmada Halkla İlişkilerin Rolü ve Önemi", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 2, 2001, s. 110, s. 100-114.
- Özbudun, Ergun: Türkiye'de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma, AÜHF Yayınları, No. 363, Ankara, 1975.
- Özkök, Ertuğrul: Kitlelerin Çözülüşü, Tan Yayınları, Ankara, 1985.
- Sarıbay, Ali Yaşar: Siyasal Sosyoloji, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1992.
- Sartori, Giovanni: Demokrasi Teorisine Geri Dönüş Çev: Tuncer Karamustafaoglu, Mehmet Turhan, Türk Demokrasi Vakfı Yayını, Ankara, 1993.
- Sezer, Yasin / Kırgın, Naci: "Kamu Yönetiminin Modernleşmesinde Şeffaflaşma Sorunu", Türk İdare Dergisi, Yıl: 74, Sayı: 436, Eylül 2002, s. 212, s. 209-225.
- Sidney, Verba / Nie, Norman H.: Participation in America: Political Democracy and Social Equality, Harper & Row, New York, 1972.
- Şahin, Ramazan: "Ombudsman ya da Kamu Denetçiliği ve Avrupa Birliği", Türk İdare Dergisi, Yıl: 76, Sayı: 44, Eylül 2004, s. 75-90.
- Tamer, Mustafa: "Yerel Yönetimlerin Yeniden Düzenlenmesi", Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri, Cilt: I, 1995, s. 245-255.
- Tekeli, Şirin: "Kadınların Siyasetten Dışlanmışlıklarının 55 Yıllık Tarihi, Kadınlar ve Siyasal Yaşam", Eşit Hak-Eşit Katılım, Haz: Necla Arat, İstanbul, 1996, s. 115-123.
- Toprak, Zerrin: Yönetim Stratejilerindeki Gelişmeler, Yerel Gündem 21 Yayını, İzmir, 2000.
- Tortop, Nuri / Aykaç, Burhan / Yayman, Hüseyin / Özer, M. Akif: Mahalli İdareler, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2006.
- Tortop, Nuri: "Yerel Yönetim Anlayışında Gelişmeler ve Yerel Yönetimlerin Önemi", Yeni Türkiye Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 4, 1995, s. 299-304.
- Tortop, Nuri: Mahalli İdareler, TODAİE Yayınları, Ankara, 1984.
- Tortop, Nuri: Mahalli İdareler, TODAİE Yayınları, Ankara, 1991.
- Tuncer, Erol: 1995 Milletvekili Genel Seçimi, Sayısal ve Siyasal Değerlendirme, TESAV Yayını, Ankara, 1996.
- Ulusoy, Ali: Türk İdare Hukuku, Yetkin Yayınevi, 2019.

Ünüsân, Teoman: “Seçilmişler Atanmışlar”, Yeni Türkiye Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 4, s. 27-33.

Yalçındağ, Selçuk: Belediyelerimiz ve Halkla İlişkileri, TODAİE Yayını, Ankara, 1996.

Yalçındağ, Selçuk: “Kamu Yönetiminde Halkla İlişkiler”, Halkla İlişkiler Sempozyumu, TODAİE Yayını, Ankara, 1988, s. 131-156, http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/243a4d56de498fd_ek.pdf?dergi=Amme%20Idaresi%20Dergisi. (Erişim Tarihi: 22.04.2017).

Yalçındağ, Selçuk: “Soruşturma Cevaplar”, Hak İş Dergisi, Sayı: 28, 1994.

Yalçındağ, Selçuk: “Yerinden Yönetim, Yerel Yönetim”, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 2, 1995, s. 3-19.

Yıldırım, Selahattin: Yerel Yönetim ve Demokrasi, IULA-EMME Yayınları, İstanbul, 1993.

Yücekök, Ahmet N.: Siyasetin Toplumsal Tabanı, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1987.

Zimmerman, Joseph F.: Participatory Democracy: Populism Revived, New York Praeger, 1993.

Diğer Kaynaklar:

Çağdaş Yerel Yönetim, 2007, <http://www.zguney.blogcu.com>, (Erişim Tarihi: 25.05.2018).

Devlet Planlama Teşkilatı, Yerleşme ve Şehirleşme, 7. Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1995, (Erişim), <http://www.siyasaliletisim.org/pdf/raporlar/TurkiyedeKentlesmeSorunlariveCozumleri.pdf>, 03.03.2017.

Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Avrupa Kentsel Şartı, Ankara, 1996.

D. İDDK 27.11.2013 E. 2010/2.

Resmi Gazete, 22.12.2020.

İnternet Kaynakları:

<http://www.buene.org./steps.html>, (Erişim Tarihi: 21.05.2018).

<http://www.ibb.gov.tr/index.html>, (Erişim Tarihi: 13.03.2018).

<http://www.mannheim.de/internetrathaus/index.html>, (Erişim Tarihi: 23.02.2018).

<http://www.mchr.democratic.de>, (Erişim Tarihi: 15.06.2018).

http://www.tesev.org.tr/etkinlik/bilgi_edinme_anasayfa.php, (Erişim Tarihi: 15.03.2018).